

विस्तारार्थः—(चउवीस के०) चतुर्विंशति, एटले
 चोवीश (जिणे के०) जिनान्, एटले जिनोने (नमिउं
 के०) नत्वा. एटले नमस्कार करीने, अर्थात् आ ज-
 रत खंनसां तांप्रतिक अवसर्पिणीने आश्रय करी श्री-
 जयन्तादि चोवीश जिनने, एटले अतीत अनागत
 कांसे पजर कर्मजुमिने विषे घणा जिनो ठे, परंतु
 अर्था आदिनाथ प्रभृति जिननेज (थोसामि के०)
 रतोप्यामि. एटले हुं स्तुति करीश. शा माटे स्तुति
 करीश ? तो के (तम्सुज-के०) तत्सूत्र,—एटले तेमनां
 सूत्र जे आगम. ते आगमसां कदेवा जे “ मरीगमो-
 गाहणा य मंत्रवणा ” इत्यादिरूप (विचार-के०)
 विचार.—तेनो (देस-के०) देश—अर्थान किंचितमात्र
 तेने (देसएउं के०) देशननः, एटले कदेवा माटे
 स्तुति करीश. केती माये ? तो के (देसगपएउं के०)
 देसकरदेः. एटले तगवत्यादिक सूत्रोक्त “ नेउआ
 अतुगई ” इत्यादि सायाना अनुक्रमे बांवितां एवा
 देसक नाना चोवीश अवस्थानती माये (ते विषय के०),
 तीतेव, एटले तेने दिक्षे मन्वीश. ते माटे (तो तदा !
 के०) तो तदप्याः. एटले “ तदवततो ! अर्था तो

जट्याः ! ए पद शा माटे कह्युं ठे ? तो के जटपजीवोंने
 सावधानपणे करी श्रवणोत्सुक करवा माटे कह्युं ठे.
 उक्तं च ॥ “ अप्रतिवद्धे श्रोतरि, वज्रुर्वाक्यं प्रयाति
 वैफल्यं ” ए पदनो अर्थ ए ठे के, जो सांजलनार सा-
 वधानपणाए करीने श्रवण न करे, तो कट्टेनारनुं वा-
 क्य निष्फल थाय ठे, माटे श्रोताजनोने संमुखी
 करणार्थ ए पद लख्युं ठे; माटे हे जट्यजनो ! तमे
 (सुणेह के०) शृणुत, एटले श्रवण करो ॥ ए प्रथम
 गाथानो लेशधकी अर्थ कह्यो ॥ १ ॥

इवे चौबीस दंडकनां नाम एक गाथाए करी कहे छे.

नैरइआ असुराई, - पुढवाईवेइदिया-
 दउ चेव ॥ गज्जयतिरियमणुस्सा, वंतर.

जोईसिय वेमाणी ॥ २ ॥

गाथा २ जीना छुटा शब्दना अर्थ.

नैरइआ-नैरयिक, नारकी (१).	गज्जय-गर्भज.
असुराई-असुरकुमारादिक (१०)	तिरिय-तिर्यव (१).
पुढवाई-पृथिवीकायादि (५).	मणुस्सा-मनुष्य (१).
वेइदियादओ-वेइद्रियादि (विकले	वंतर-व्यंतर. (१)
द्विष) (३).	जोईसिय-उपोनिषी (१).
चेव-निधं.	वेमाणी-वैमानिक (१).

જેને, તે ત્રીંદ્રિય કહીએ. તે પિપીલિકા, જુ, માંકરુ વગેરે જીવો જાણવા. તથા ચતુરિંદ્રિય તે શરીર, રસના, ઘ્રાણ અને ચક્ષુ, એ ચાર છે ઇંદ્રિયો જેને, એવા મદ્ધિકા, ઝ્રમર, પતંગ, વૃશ્ચિક વગેરે જીવો જાણવા. એ છાંંદ્રિયાદિક ત્રણ વિકલેંદ્રિય જીવોના ત્રણ દંરુકો જાણવા. એવં ડગણીશ દંરુક થયા.

(ગપ્તયતિરિયમણુસ્તા કે૦) ગર્જજતિયંડ્મનુષ્યાઃ, એટલે ગર્ભજ તે ગર્ભને વિષે જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તે જાણવા. તેમાં વાંકા ચાલે, તે જીવ ત્રીર્યંચ જાણવા. અથવા તિર્યગ્ એટલે સ્વકર્મવશે કરી સર્વ ગતિમાં જાય છે, તે તિર્યંચ જાણવા, અને જે મનુષ્યકી ઉત્પન્ન થયેલા તે મનુષ્ય કહીએ. તે ગર્ભજ તિર્યંચ અને ગર્જજ મનુષ્ય તેના બે દંરુક હોય. એવં એકવીશ દંરુક થયા.

તથા (વંતર કે૦) વ્યંતરાઃ, એટલે વિવિધ પ્રકાર અંતર તે વ્યંતર કહીએ. વ્યંતરાદિક આશ્રયપણાને છે જેને, એટલે વ્યંતર, વનાંતર અને શૈલાંતરોમાં છે, એ સ્પષ્ટ રીતે સર્વ વિજ્ઞાત છે. તે વ્યંતરો સોલ

પ્રકારના છે. તેમાં આઠ પ્રકારના ધ્યંતર અને આઠ પ્રકારના વાળધ્યંતર, એ ધ્યંતર દેવોનો એક દંડક જાણવો. એવં ઘાઘીશ દંડક થયા.

તથા (જોદ્ધસિય કે૦) ડ્યોતિકાઃ. એટલે ડ્યોતિપી જે ચંદ્ર, સૂર્ય, પ્રદ્, નદ્યત્ર અને તારા એ પાંચ પ્રકારના છે. તેનો એક દંડક જાણવો. એવં ઘ્રેયીશ દંડક થયા.

તથા (વેમાણી કે૦) વૈમાનિકાઃ, તેમાં “વિ” એટલે વિશિષ્ટ પુણ્યે કરી જીવોથકી, “માન્યંતે” એટલે ઉપજોગ થાય છે જેનો, તે વિમાન કહીએ. તે વિમાનને વિષે રહેલા જે દેવો, તે વૈમાનિક દેવો જાણવા. એવં ચોવીશ દંડક થયા. એ વૈમાનિક દેવો બે પ્રકારના છે. તેમાં એક કલ્પોપપન્ન અને બીજા કલ્પાતીત. તેમાં કલ્પ તે સ્થિતિ, જાતિ, સામાનિનિકાદિ વ્યવસ્થારૂપ મર્યાદા, તેને પ્રાપ્ત થયેલા, તે કલ્પોપપન્ન સૌધર્માદિ વાર દેવલોકના દેવો જાણવા, અને નવ ગ્રૈવેયક તથા પાંચ અનુત્તરવાસી જે દેવ, તે કલ્પતીત જાણવા. (વે૦ કે૦) વૈવ ચકાર સમુચ્ચયાર્થમાં છે. તથા એવ શબ્દ

નિશ્ચયાર્થમાં છે. એરીતે નૈરયિકનો એક, અસુરાદિકન
દશ, પૃથિવ્યાદિકના પાંચ, વેદંદ્રિયાદિક વિકલેન્દ્રિયન
ત્રણ, ગર્ભજ તિર્યચ અને ગર્ભજ મનુષ્યના વે, વ્યંત
રનો એક, જ્યોતિષીનો એક, વૈમાનિકનો એક, એ
સર્વ મલી ચોવીશ દંરુક જાણવા. આ ગાથામ
દંરુક એવો શબ્દ ગ્રહણ કર્યો છે, તે તજ્ઞાતીયસમૂહ
પ્રતિપાદક જાણવો. અહીંયાં સૂક્ષ્મ અને અપર્યાપ્ત
જીવો ઘણું કરીને અધિકૃત કર્યા નથી. એ ચોવીશ
દંરુકનાં નામ કહ્યાં ॥ ૨ ॥

હવે શીરીરાદિ ચોવીશ દ્વારોનાં નામનું સ્વરૂપ ગાથાદ્વયે કરી કહે છે

॥ સંસ્થિત્તયરી જુ ઇમા, સરીરમંગાહણા ય
સંઘયણા ॥ સન્ના સંઠાણ કસાય, - લેસ
ઇંદિયહસમુગ્ધાયા ॥૩॥ દિઠી દંમણનાણે,
જોગુવર્ણગોવવાયચવણઠિઈ ॥ પજ્જતિ કિ-
માહારં, મન્ની ગઈ આગઈ વેણ ॥ ૪ ॥

गाथा ३ जीना छुटा शब्दना अर्थ.

सखित्तयरी उ-संज्ञितार्थने कावा-
वाली.

इमा-आ (संग्रहणी).

सरीरं-शरीर.

उगाहना-अवगाहना (३).

य-अने.

संघयणा-संघयण (६).

सन्ना-संज्ञा (४).

संठाण-संस्थान (६).

कसाय-कषाय (४).

लेस-लेश्या (६).

इंदिय-इंद्रिय (५).

दुसमुग्धाया-वे प्रकारना समुद्धात

गाथा ४ जीना छुटा शब्दना अर्थ.

दिहो-द्रष्टि (३).

दंसण-दर्शन (४).

नाणे-ज्ञान (८).

जोग-योग (१५).

उवभोग-उपयोग (१२).

उववाय-उपवात.

चवण-चपवन.

ठिई-स्थिति.

पज्जत्ति-पर्याप्ति (६).

किमाहारे-किमाहार.

सनी-संज्ञी (३).

गइ-गति.

आगई-आगति.

वेए-वेद (३).

विस्तारार्थः-आ गाथानुं व्याख्यान सुलज ठे,
तोपण बालावबोधार्थ लेखे ठे. (इमा के०) इयं एटले
आ शरीरादि चोवीश छारवाली जे संग्रहणी ते (सं-
खित्तयरी उ के०) संक्षिप्तकरी तु, एटले संघयण नामे

જે પ્રકરણ, તે મધ્યેથી અતિ સંક્ષિપ્તાર્થને કરવાવાલી
જાણવી. તુ શબ્દ ત્રિજ્ઞાર્થમાં છે.

૧ તેમાં પ્રથમ (સરીરં કે०) શરીર એટલે શરી
રદ્વાર. તે પાંચ પ્રકારે છે. એક ઔદારિક, બીજું વૈક્રિય
ત્રીજું આહારક, ચોથું તૈજસ, પાંચમું કાર્મણ. તેમાં
પ્રથમ ઔદારિક શરીર તે તીર્થંકર અને ગણધરને પ
હોય છે, માટે તેના અધિકારે કરીને પ્રાધાન્ય જાણ
તથા બીજું વૈક્રિય શરીર તે વિવિધ પ્રકારની વિ
ક્રિયા એટલે વિક્રિયા ને વિષે જે ઉત્પન્ન થાય
વૈક્રિય શરીર જાણવું. તે જેમકે એક થઈને અનેક
તેમ અનેક થઈને એક થવું, તેમજ નાનું થઈને
થવું, અને મોટું થઈને પાવું નાનું થવું, અને સ્થેચ
ઈને જૂમિચર થવું, તથા જૂમિચર થઈને સ્થેચર
તેમજ દૃશ્ય થઈને અદૃશ્ય થવું, અને અદૃશ્ય
દૃશ્ય થવું. તે સર્વ વૈક્રિય શરીર જાણવું. ત્રીજું
રક તે ચૌદપૂર્વધરોને તીર્થંકર દર્શનાદિક જેવ
જનની ઉત્પત્તિ ઠતે વિશિષ્ટ લઙ્ઘિને વશે
શરીરનું ગ્રહણ કરવું પડે છે, તે આહારક શરી

तेमज चोथुं तेजस ते तेजना पुनश्चनो विकार, ते ते-
जस शरीर जाणवुं. अर्थात् नोजन करेला आधारपरि-
णमननुं कारण, ते कारणने वश विशिष्ट एवा तप-
यकी रुढे प्रकारे उत्पन्न थयेला एवा लब्धिविशेषार्थी
युक्त पुरुषने तेजोक्षेत्र्यानुं जे निर्गमन, ते तेजस शरीर
जाणवुं. तेम पांचमुं कर्मण शरीर ते कर्मनो जे विका-
र, ते कर्मण जाणवुं. ते कर्मपरमाणुं आत्मप्रदेश
साथे क्षीरनीरनी पेठे अन्योऽन्य अनुगत ठते शरीर-
पणाए परिणाम पामे ठे, तेने कर्मण शरीर कहेवुं
हवे शरीर एटले शुं ? तो के “शीर्यते” एटले प्रति-
दिन जीर्ण थाय ठे, ते शरीर जाणवुं. आवी रीते
पांच प्रकारनां शरीर मध्येथी पूर्वोक्त चोवीश दंरुक-
मांहेला कया कया दंरुके कयां कयां शरीर होय ?
एम कहेवुं, ते प्रथम शरीरद्वार जाणवुं.

२ वीजुं (उंगाहणा के०) अवगाहना एटले
अवगाहनाद्वार. ते “अवगाहंते” एटले रहे ठे जीवो
जेने विपे, ते अवगाहना जाणवी. ते चोवीश दंरुक-
मांहेला कया कया दंरुके केटली केटली शरीरनी उं-

चाह होय ? एम कहेंवुं, ते बीजुं अवगाहनाद्वार.

३ बीजुं (य के०) च, एटले वली (संघयणा के संहननानि एटले संघिविशेषने प्राप्त आय ठे शरीर पर्यायाना अवयवों जेणे करीने, ते 'संहनन' कहौए. संहनन वज्ररूपनागचादि जेदोए करीने व प्रकार ते, ते जेमेके एक वज्ररूपननागच, बीजुं रुपननागच बीजुं नागच, चौमुं अर्धनागच, पाचमुं कीलिका अ वहुं तेवाले. ए व प्रकारनां संघयणमांदिला जे दंरु जेटलां संघयण लाते, ते दंरुके तेटलां संघयण कहेंव ते बीजुं संघयणद्वार जाणवुं.

४ चौमुं (महा के०) मुंडा, एटले मुंडाद्वार एले महा प्रकारमुं ज्ञान तेने मुंडा कहौए. ए मुंडा के प्रकारनी ठे, एक ज्ञानरूप अने बीजी अनुभवरूप तेसां ज्ञानरूप ते मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान मतपर्यज्ञान अने केवलज्ञान, ए पांच जेदे करी जावुं. तेसां केवलज्ञान मुंडा ते कायिक ते, अर्धबीजी मतिज्ञानादि सब मुंडा ते कायोंपमस्मिकी ते

१. इस भाषा में यह भाषाणी एक ज्ञान अवयवों से बना.

ત્રીજી અનુજવસંજ્ઞા તે પોતાના કર્મણાં શાતા-
 વેદનીયાદિ કર્મોષ્ઠી ઉત્પન્ન થાય છે. આ ઉકાળે ૫
 અનુજવસંજ્ઞાનું જ પ્રયોજન છે. તે અનુજવસંજ્ઞા ચાર
 પ્રકારે, દશ પ્રકારે અને સોલ્લ પ્રકારે છે. તેમાં ૫૬
 પ્રાહારસંજ્ઞા, ત્રીજી જયસંજ્ઞા, ત્રીજી પરિગ્રહસંજ્ઞા,
 અને ચોથી મૈથુનસંજ્ઞા, ૫ ચાર જ્ઞેદની સંજ્ઞા જાણવી.
 ૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ રૂઝ અને ૬
 લોક ૫ ૭ જ્ઞેદ સંજ્ઞા જાણવી, તે ૭ જ્ઞેદવાલી સંજ્ઞામાં
 પૂર્વોક્ત ચાર જ્ઞેદવાલી સંજ્ઞા મેલવી, તો દશ જ્ઞેદ-
 વાલી સંજ્ઞા થાય, તથા ગ્રંથાંતરને વિષે કહેલી ૧ સુગ્ર, ૨
 ધુગ્ર, ૩ મોહ, ૪ વિતિગિહ્વા, ૫ શોક અને ૬ ધર્મ,
 ૫ ૭ સંજ્ઞાઉચ્ચપિ પૂર્વોક્ત સંજ્ઞાઉને વિષે અંતર્ગત છે,
 તોપણ દશમાં જૂદી કરી મેલવી, તો સોલ્લ જ્ઞેદયુક્ત
 સંજ્ઞા થાય, તેમાં ચાર અને દશ સંજ્ઞામાં દેહી જે જે
 દંડકે જેટલી સંજ્ઞા હોય, તે તે દંડકે તેટલી તેટલી
 કહેવી, તે ચોથું સંજ્ઞાધાર જાણવું.

૫ પાંચમું (સંગ્રહ કેન્દ્ર) સંસ્થાન, ઇટલે સંસ્થા-
નદ્વાર, ઇટલે જે શ્યાકૃતિષ પ્રાણીઝં રુમી રીતે રહે છે,

एवो जे आकारविशेष, तेने संस्थान कह्तीए. ते संस्थान
न वे प्रकारनुं ठे. एक जीवसंवंधी अने बीजुं अर्ज
संवंधी. तेमां जीवसंवंधी संस्थान ठ प्रकारे ठे. ते
नाम कहे ठे. एक समचतुरस्र, बीजुं न्यग्रोध, त्री
सादि, चोथुं वामन, पांचमुं कुब्ज, ठठुं हुंरुक, ए
जेदे ठे. बीजुं अजीवसंवंधी संस्थान, ते पांच प्रकारनुं ठे
तेनां नाम कहे ठे. एक परिमंरुल, बीजुं वृत्त, त्रीजुं
त्र्यस्र, चोथुं चतुरस्र, पांचमुं आयात ए पांच प्रकार
जाणवुं. एमां अहीं जीवोनां ठ संस्थानोनुं प्रयोजन
ठे. ए ठ संस्थानमांहेलां जे जे दंरुके जेटलां संस्थान
लाजे, ते ते दंरुके तेटलां संस्थान कहेवां, ते पांचमुं सं
स्थानद्वार जाणवुं.

६ ठठुं (कसाय के०) कपायः एटले कषायद्वार
तेमां “कष्यंते” एटले हणाय ठे प्राणीज जेमां, ते
कष एटले संसार कह्तीए. ते संसारनो ठे आय केत
लाज जेनाथकी, ते कषाय कह्तीए. ते क्रोधादिक परि
णामविशेष जाणवा. ते क्रोधादिक परिणामविशेष जा
णवा. ते क्रोधादिक यद्यपि चार ठे, तथापि प्रत्येव

અનંતાનુબંધી આદિક મેદે કરીને સોલ પ્રકારના થાય
૧. તેમાં જે જે દંરુકે જેટલા કપાય લાભે, તે તે દંરુકે
જેટલા કપાય કહેવા, તે કપાયદ્વાર જાણવું.

૭ સાતમું (લેસ કેળ) લેશ્યા, એટલે લેશ્યાદ્વાર,
“લિશ્યંતે કર્મણા સહ જીવા આત્તિરિતિ લેશ્યાઃ”
એટલે જેના યોગે કર્મે કરી જીવ વંધાય છે, તે લેશ્યા
કહીએ. કૃષ્ણાદિ દ્રવ્યના પ્રાધાન્યપણે કરી આત્માનો
જે શુદ્ધાશુદ્ધરૂપ પરિણામ, તેને લેશ્યા કહે છે. તેનાં
લક્ષણ ગ્રંથાંતરને વિષે આમ કહ્યાં છે. “કૃષ્ણાદિદ્રવ્ય-
સાચિવ્યાત્ , પરિણામોઽયમાત્મનઃ ॥ સ્ફટિકસ્યેવ ત-
ત્રાયં, લેશ્યાશબ્દઃ પ્રવર્તતે ॥ ૧ ॥ આ શ્લોકનો જા-
વાર્થ આમ છે:- કૃષ્ણાદિ દ્રવ્યના પ્રાધાન્યપણાથી
થયેલો આત્માનો જે પરિણામ, તેને લેશ્યા કહે છે.
જેમ પાસે રહેલા કૃષ્ણ, રક્તાદિ પદાર્થોના યોગે
કરી સ્ફટિકરત્નના શુદ્ધ સ્વરૂપનો છોપ થઈ કૃષ્ણ
નીલાદિક રૂપની પાતિ થાય છે, તેમ એ પણ
જાણવો. તે લેશ્યા ૪ પ્રકારની છે. તેનાં નામ કહે
છે. ૧. કૃષ્ણ, ૨. વીજી નીલ, ૩. વીજી કાપોત, ૪. ચોથી

દૃષ્ટિ, વીજી મિથ્યાદૃષ્ટિ અને ત્રીજી મિશ્રદૃષ્ટિ, એ ત્રણ પ્રકારની છે. તેમાં જે અવિપરિત ઠતાં શ્રીચીતરા કહેલા વસ્તુતત્ત્વનું જ્ઞાન થાય, તે પ્રથમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જાણવી અને એ સમ્યગ્દૃષ્ટિનાં લક્ષણથી જે વિપરિતે વીજી મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવી. તથા સારું અથવા મા જ્ઞાન વેળને વિષે સ્વરાપણાનું જે જ્ઞાન થાય તે ત્રીજી મિશ્રદૃષ્ટિ જાણવી. એ ત્રણમાંથી જે દંત્રકે જેટલી દૃષ્ટિલાભ તે દંત્રકે તેટલી કહેવી, તે દશમું દૃષ્ટિદ્વાર જાણવું.

૧૧ અગીયારમું (દંત્રક કેળ) દર્શન, એટલે દર્શનદ્વાર. તે દર્શન જીવનો સામાન્ય ઉપયોગ છે. જે યોગે કરી દેસાય, તે દર્શન કહીએ. તેમાં સામાન્ય વસ્તુ અને વિશેષ વસ્તુને ચક્ષુએ જોઈને આ અમુ પદાર્થ છે, એવું પૃથક્કરણ કરવું, પ્રથમ ચક્ષુદર્શન, તથા ચક્ષુ વિના વીજી ઇન્દ્રિયો જે અંતઃકરણાદિક, તે કરી પદાર્થને જોવું, તે વીજું અચક્ષુદર્શન, તથા સામાન્ય પ્રકાશક વસ્તુનો પરિવેદ કરવો, તે ત્રીજું અવધિદર્શન, તથા જગતમાં થવાની વસ્તુ, થયેલી વસ્તુ તેમજ થતી વસ્તુને સર્વ રીતે જાણે, તે ચોથું કેવલદર્શન.

જાણવું. અહીં ઘટાદી પદાર્થોનો સામાન્ય આકાર જાણવો, તે દર્શન કહીએ, અને તે પદાર્થોનો વિશેષાકાર જાણવો, તે જ્ઞાન કહીએ. જ્ઞાન અને દર્શનમાં બેટલોજી છે. એ બે દર્શનમાંથી જે દંતકે જેટલાં દર્શન જાણે, તે દંતકે તેટલાં દર્શન કહેવાં, તે દર્શનદ્વાર.

૧૨ ધારમું (નાણે કે) જ્ઞાન, એટલે જ્ઞાનદ્વાર. તે “ જ્ઞાયતે પરિહ્રિયતે વસ્તુ અનેનેતિ જ્ઞાનં,” એટલે આ વસ્તુ અમુક છે, એ જોણે કરી જાણ્યું જાય, તેને જ્ઞાન કહીએ. તે પાંચ પ્રકારે છે. તેમાં પાંચ ઇન્દ્રિય અને ઠંડું મન, એણે કરી જે જીવને જ્ઞાન થાય, તે પ્રથમ મતિજ્ઞાન, તથા વીજું શ્રુતજ્ઞાન, તે બે પ્રકારનું છે; એક દ્રવ્યશ્રુત અને વીજું જાવશ્રુત, તેમાં દ્વાદશાંગીરૂપ દ્રવ્યશ્રુત જાણવું, અને તે દ્વાદશાંગીથી ઉત્પન્ન થયો જે ઉપયોગ, તેને જાવશ્રુત કહીએ. વીજું અવધિજ્ઞાન પણ બે પ્રકારનું છે. એક ખવહેતુક, વીજું ગુણહેતુક. તેમાં દેવ તથા નારકીને જે અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય, તે ખવહેતુક, અને શ્રાવક સાધુ તથા પંચેન્દ્રિય તિર્યચાદિકને જે જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય, તે ગુણહે-

વૈક્રિયકાયયોગ, ચારમો વૈક્રિયમિશ્રકાયયોગ, તેરમો
આહારકકાયયોગ, ચૌદમો આહારકમિશ્રકાયયોગ
અને પંદરમો તૈજસકાર્મણકાયયોગ, એ પંદર યોગ
માંહેથી જે ઢંઠકે જેટલા યોગ લાગે, તે ઢંઠકે તેટલ
કહેવા, તે ચૌદમું યોગદ્વાર.

૧૫ પન્નરમું (ઉવર્તન કે) ઉપયોગઃ, એટલે ઉ
પયોગદ્વાર. “ઉપયોજનં ઉપયોગઃ વા ઉપયુજ્યતે અને
ઇતિ ઉપયોગઃ” એટલે વસ્તુપરિણેદને પ્રાપ્ત થવું, અ
થવા જેણે કરીને વસ્તુસ્વરૂપ ઝેલવાય, તે ઉપયોગ
કહીએ. તે ઉપયોગ સાકાર અને નિગકારના જેદે કર
વે પ્રકારનો છે. તેમાં પ્રત્યેક વસ્તુને નિયમે કરી ગ્રહણ
કરવી, એજ તેનો પરિણામરૂપ આકાર, તે જેના યોગ
કરી થાય, તેને સાકાર ઉપયોગ કહીએ. અને એ કહેલ
લક્ષણોથી જે નિર્ણય ઉપયોગ, તેને અનાકાર ઉપયોગ ક
હીએ, તે ચક્ષુર્દર્શન, અચક્ષુર્દર્શન, અવધિર્દર્શન અને કે
વલર્દર્શન એ ચાર જેદે છે. તથા વીજો સાકાર ઉપયોગ
નાઠ પ્રકારે છે. તેમાં સમક્રિતાનું જાણપણું તે મનિ
જ્ઞાનાદિક પાંચ પ્રકારે છે, અને વીજું મિચ્યાત્વી

જાણપણું તે મતિઅજ્ઞાનાદિક ત્રણ પ્રકારે છે; કેમકે મિથ્યાત્વીને કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મની શ્રદ્ધા પ્રતીત માટે, અને જાણપણા આશ્રી જોઈએ તો, એ હાથી, એ ઘોડો છે, એ પુરુષ છે, એ સ્ત્રી છે, એમ કેટલીએક વસ્તુની ઝંલલાણ સમકિતી તથા મિથ્યાત્વી એ વેળને ધરાવે છે, માટે એટલું મિથ્યાત્વીનું જાણપણું પણ સ્વરૂપ છે, તેથી તેને જ્ઞાન કહીએ, અને કુદેવને દેવ કરી માને કુધર્મને ધર્મ કરી માને, તથા કુગુરુને ગુરુ કરી માને છે, તેમજ ધીજી પણ કેટલી એક વસ્તુ સમકિતી જીવ-થી મિથ્યાત્વી જીવ વિપરીત માને છે. જેમ કોઈ એક જાતના જીવને અજીવ કરી માને છે, 'શ્ત્યા-દિક વાતોથી મિથ્યાત્વીના જ્ઞાનને અજ્ઞાન કહી-એ, અને પૂર્વોક્ત રીતે કોઈક સ્વરૂપ પણ જાણે, માટે ત્રણ અજ્ઞાનને પાંચ જ્ઞાનની સાથે મેલવતાં સામાન્યે આઠ જ્ઞાન થયાં. તથા ચાર દર્શન છે, તેમાં ઠગ-સ્યને પ્રથમ દર્શનોપયોગ હોય, તે સામાન્ય ઉપયોગ કહીએ, અને પછી જ્ઞાને કરી જાણે, તે વિશેષ ઉપ-યોગ કહીએ, અને શ્રી કેવલી જગવાન્ તો પ્રથમ સ-

मये ज्ञाने करी जाणे, ते विशेष उपयोग अने बीजे
समये दर्शने करी देखे, ते सामान्य उपयोग जाणवो.
एम ए आठ ज्ञान अने चार दर्शन मली वार प्रका-
रना उपयोगमां जे दंरुके जेटला उपयोग लाजे, ते दं-
रुके तेटला उपयोग कहेवा, ते पन्नरमुं उपयोगद्वार
जाणवुं.

१६ सोलमुं (उववाय के०) उपपातः, एटले उप-
पातद्वार. ते “ उपपतनमुपपातः ” एटले एक समयने
विषे चोवीश दंरुकमांहेलां कया दंरुके केटला जीव
आवी उपजे, तेनी संख्या कहेवी, ते सोलमुं उप-
पातद्वार.

१७ सत्तरमुं (चवण के०) च्यवनं, एटले च्यवन-
द्वार. ते “ च्यवंतेऽनेनेति च्यवनं ” एटले चोवीश दंरुक-
मांहेला कया कया दंरुके एक समयमां केटला जीव
च्यवे, तेनी संख्या कहेवी, ते सत्तरमुं च्यवनद्वारजाणवुं.

१८ अठारमुं (ठिई के०) स्थितिः. एटले स्थि-
तिद्वार. ते आयुष्यनी स्थिति चोवीशे दंरुकने विषे
कहेवी. जेमके नरकादि गतिने विषे सांकल दंडे करी

धिया प्रमाणे आयुःकर्मनुं जे परिमाण रहे ठे, तेने प्रायुष्य कह्यौए. ते जे दंरुके जेटहुं आयु होय, ते दंरुके तेदहुं कहेहुं ते अठारमुं स्थितिद्वार.

१९ उगणीशमुं (पञ्जाति के०) पर्यासिः, एटले ठ पर्यासि. नुं द्वार. तेमां पुद्गलना उपचयथी ययो जे पुद्गलपरिणामहेतु शक्तिविशेष, ते विषय जेदे ठ प्रकारे ठे, तेनां नाम कहे ठे. एक आहारपर्यासि, बीजी शरीर, बीजी इंद्रिय, चौथी आसोड्वास, पांचमी जापा अने ठठी मन. तेमां जे शक्तिए करी प्राणी मात्र आहार लइ तेने रसणो परिणमावे, ते प्रथम आहारपर्यासिः, तथा जे शक्तिए करी जीव आहार लइ ते अन्नविकारयकी उत्पन्न थयां जे रस, रक्त, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा अने शुक्र ए सप्त धातुपणे परिणमावे, ते बीजी शरीरपर्यासिः तथा ते सप्त धातुरूप परिणामने पामेलो जे आहारादिक, तेथकी एक अथवा वे अथवा त्रण किंवा चार अथवा पांचे इंद्रियोने योग्य पोतपोताना इंद्रियरूप परिणामने पमाडे एवी जे शक्ति, तेने बीजी इंद्रियपर्यासि कह्यौए; तथा जेणे करी

वायुने शरीरमां आकर्षण करवो, ते श्वास अने वायुने शरीरथी बहार काढवो, ते निःश्वास, ते योग्य वर्णणादलिक लइने तेवा परिणामने परिणमावी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते चोथी श्वासोद्ध्वासपर्याप्ति जाणवी; तथा जेने योगे करी जापा योग्य दलिक लइ जापारूपने परिणमावी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते पांचमी जापापर्याप्ति; तथा मनयोग दलिक ग्रहण करी मनोरूप परिणाम प्रत्ये पमाफी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते जेना योगे मनन करवाने जीव समर्थ थाय ठे, ते ठही मनःपर्याप्ति जाणवी. ए ठ पर्याप्तिमांहे चोवीश दंरुकमांद्दिला जे दंरुके जेटली पर्याप्ति होय, ते दंरुके तेटली कहेवी, ते उंगणीशमुं पर्याप्तिद्वार जाणवुं.

२० बीशमुं (किमाद्वारे के०) किमाद्वारः, एटवे आद्वार तेनुं ठार, ते चोवीश दंरुकमांद्दिला कया दंरुकना जीव कइ दिशानो आद्वार सेठे. एम वताववुं, ते बीशमुं किमाद्वार नामे द्वार जाणवुं

२१ एकवीशमुं (मंडी के०) मंडी, एटवे मंडा द्वार, ते जे जाणवुं, तेने मंडा कहीए. ते मंडा

त्रण प्रकारनी ठे, एक दीर्घकालिकी संज्ञा, बीजी हेतु-
पदेशिकी संज्ञा, बीजी दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा.
तेमां जे घणा कालनी बात जाणे, एटखे त्रिकाखिक
वस्तुनुं जाणपणें, ते दीर्घकालिकी संज्ञा. ए संज्ञा पंच-
द्रिय पर्याप्ता जीवने होय, तथा जे पोताना शरीररक्ष-
णने अर्थे दृष्ट वस्तुमां प्रवर्तें अने अहित वस्तुर्थी
निवर्तें, तथा तेनुं चिंतन वर्तमान कालमां पण रहे,
ते हेतुपदेशिकी संज्ञा जाणवी. ए वेदंद्रियादिक वि-
कलेंद्रिय जीव जे पोताना हितनी बात जाणे, तेने
होय. तथा द्वायोशमिक ज्ञानवाळा अने यथाशक्ति
रागादि दोषने बश करनार अने द्वादशांगीना जाण-
नार, समयगृहृष्टिमां दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा होय,
परंतु ए संज्ञा मिथ्यातबीमां न होय, ए त्रण संज्ञा-
मांदेखी जे दंभके जेटली संज्ञा लाजे, त्यां तेदली क
हेवी, ते एकवीसमुं संज्ञाछार.

२२ वाचीसमुं (गइ के०) गतिः, एटखे गतिछार.
ते गमन करवुं, तेने गति कहीए. एटके जवांतरने
त्रिपे जवुं ते गति. तेमां चोवीश दंभकमांदेखी कया

वायुने शरीरमां आगने

शरीरमां

गारुति

मृक

नय

र

कया दंशकना गतिमे, य योग्य
 जे जवांतर यकी आवनु, तेने आगति: यपर्यासि ज
 कया कया दंशकनां कया कया दंशकना जीव
 उपजे, ते कतेवानुं वेरीशमं आगतिहार,
 २४ चोरीशमं (वेग के०) वेदः, एटले
 ते वेदने वेदः - अर्थात् जे अतिताप कर
 वेद करीए, ते वेद जण प्रकारना से, नेमां
 उपर अतिताप करवो, उहा कावो, ते खी
 प्रकण करे से, योनि, मृदुगानी अवस्था
 क्षयवता, कुच अने पुनोनी उहा, ए खी
 क्षय जावो नया खी उपर जे अति
 तेने पुनवेद करीए, तेनां प्रकण करे ते
 जाना इहना साजम मनशु, भय अने
 जान इहना पुनवेदनी जावो नया
 तेने अतिताप करवो, तेने नय

॥ कर्मजमिना सम्यग्दृष्टि प्रमत्त गुणवाने वर्तता
 वृत्तिः प्राज्ञ एवा मुनि आहारक शरीर कहे ते. शरीरनु
 समप्रचुरस संस्थान होय. ते गर्जज मनुष्यने होय, एव
 समृद्धिम मनुष्यने आहारिक, तेजस अने कार्मेण ए
 वण शरीर होय. एवं व्रण दंरुके शरीर कदां; अने
 के०) शेताः, एटसे शेष रक्षा जे एकवीश दंरुक-
 जीय, ते (तीसरीग के०) तीसरीराः, एटसे व्रण
 गळा होय. ते आवी रीते-नारकीनां एक दंरुक
 होना तेर दंरुक, एवं चौद दंरुकने विपे तो एक
 धीजुं तेजस, अने धीजुं कार्मेण ए व्रण शरीर
 तथा एक वायुकाय विना चार यावरना चार
 नेमज व्रण विकलेंडियना व्रण दंरुक, ए सात
 विपे एक आहारिक, धीजुं तेजस अने धीजुं
 ए व्रण शरीर होय. ए चौवीश दंरुके पांच
 प्रथम छार कांय.

विगाहना एटछे शरीरना उच पणाना प्रमाणजुं द्वार कहे छे.
 (वावरचतुगे के०) स्थावरचतुष्के, एटले एक
 काय मृकीने वाकी चार स्थावरने विपे एक

गाथा ५ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

चउ-चार.

गण्धतिरिय-गर्भज तिर्यच अने

वाउसु-वायुकायने विपे.

मणुआणं-मनुष्यने.

पंच-पांच.

सेस-याकीना.

तिसरीरा-त्रण शरीरबाळा.

थावरचउगे-स्थावरचतुष्कमां.

दुहओ-वे प्रकारनुं (जघन्यथी

अने उत्कृष्टथी).

अंगुल-अंगुलनो.

असंखभाग-असंख्यातमो

भाग.

तणु-शरीर

विस्तारार्थः-तेमां प्रथम गाथाना पूर्वार्थे कर चोवीश दंरुकोने विपे पांच शरीरनुं द्वार कहे ठे. (गण्ध यतिरियवाउसु के०) गर्भजतिर्यग्वाद्योः, एटले जलचर थलचर, खेचर, उरःपरिसर्प अने जुजपरिसर्प ए गर्भज तिर्यच अने वाउकाय ए वे दंरुकोने विपे एक औदारिक, वीजुं वैक्रिय, त्रीजुं तैजस अने चोशुं कार्मण, ए (चउ के०) चतस्रः एटले चार तनु-शरीर होय, परंतु संमृद्धिम तिर्यचने औदारिक, तैजस अने कार्मण ए त्रण शरीर होय, अने (मणुआणं के०) मनुष्याणां, एटले मनुष्यना एक दंरुकोने विपे (पंच के०) पंच, एटले पांचे शरीर होय. केमके पर्याता संग्याना आशुष्यवा

ला कर्मज्जमिना सम्यग्दृष्टि प्रमत्त गुणगणे वर्तता
 बुद्धि ए प्राज्ञ एवा मुनि आहारक शरीर करे ठे. शरीरनुं
 समचतुरस्र संस्थान होय, ते गर्जज मनुष्यने होय, पण
 समूर्द्धिम मनुष्यने औदारिक, तैजस अने कार्मण ए
 ए त्रण शरीर होय. एवं त्रण दंरुके शरीर कहां; अने
 (सिस के०) शेषाः, एटले शेष रक्षा जे एकवीश दंरुक-
 वालां जीव, ते (तीसरीरा के०) त्रीसरीराः, एटले त्रण
 शरीरवाला होय. ते आवी रीते-नारकीनो एक दंरुक
 तथा देवोना तेर दंरुक, एवं चौद दंरुकने विपे तो एक
 वैक्रिय, बीजुं तैजस, अने त्रीजुं कार्मण ए त्रण शरीर
 होय. तथा एक वायुकाय विना चार थावरना चार
 दंरुक तेमज त्रण विकलेंद्रियना त्रण दंरुक, ए सात
 दंरुकने विपे एक औदारिक, बीजुं तैजस अने त्रीजुं
 कार्मण, ए त्रण शरीर होय. ए चौवीश दंरुके पांच
 शरीरनुं प्रथम छार कह्यु.

हवे बीजुं अवगाटना एटले शरीरना उंच पणाना प्रमाणनुं द्वार कहे छे.

(थावरचतुगे के०) स्थावरचतुष्के, एटले एक
 वनस्पतिकाय मृकीने बाकी चार स्थावरने विपे एक

ઉત્કૃષ્ટથી અને બીજું જઘન્યથી એવું (દુહર્ષ કે०) દ્વિત્વેદા
વા દ્વિકતઃ એટલે બે પ્રકારનું (તણ કે०) તનુઃ, એટલે
શરીર તે (અંગુલઅસંખ્યાગ કે०) અંગુલાખ્યગ્રાગ,
એટલે અંગુલના અસંખ્યાતમા ગ્રાગ પ્રમાણ હોય, પરં-
તુ જઘન્ય શરીર કરતાં ઉત્કૃષ્ટ શરીરમાન અસંખ્યાત
ગુણાધિક હોય. ॥ ૫. ॥

સર્વેસિંપિ જહન્ના, સાહાવિય અંગુલસ્સ
અસંખસ્સો ॥ ઉક્કોસ પણસયધણ, નરે-
શ્યા સત્તહચ્છ સુરા ॥ ૬ ॥

ગાઠા ૬ ટીના છુટા શબ્દના અર્થ.

સર્વેસિંપિ-સર્વને વિષે પળ.

જહન્ના-જઘન્ય થકી.

સાહાવિય-સ્વાભાવિક.

અંગુલસ્સ-અંગુલના.

અસંખસ્સો-અસંખ્યાતમો ભાગ.

ઉક્કોસ-ઉત્કૃષ્ટ થકી.

પણસય-પાંચસે.

ધણ-ધનુષ્ય

નેરડા-નારકી.

સત્તહચ્છ-સાત હાથ.

સુરા-દેવતા.

વિસ્તારાર્થ:-એ ઉપરની ગાથાના ઉત્તરાર્ધમાં કહેલા
જે સ્થાવર જીવોના ચાર દંડક, તે મૂકીને વાકી રહ્યા

जे बीश दंरुक ते (संरसिं के०) सर्वे णट्ठे सर्वे दं-
 रुकने विपे (पि, के०) अपि, णट्ठे पण (जहन्ना
 के०) जघन्या, णट्ठे जघन्य तनु शरीर (साहाय्य
 के०) स्वाजाविका, णट्ठे स्वाजाविक आरंजती
 वेलाए (अंगुलुस्स असंखस्सो के०) अंगुलुस्सा
 संख्याता णट्ठे अंगुलुना असंख्यातमा नाग जेट्ठुं
 जाणवुं. हवे ए बीशे दंरुकनुं (उक्कोस के०) उत्कृ-
 ष्टतः, णट्ठे उत्कृष्ट शरीरनुं मान कहे ठे, ते मध्ये
 (नेरइया के०) नेरयिकाः, णट्ठे नारकीना एक दंरु-
 कना जीवो शरीरना उंचपणे (पणसयधणु के०) पंच-
 शतधनुः, णट्ठे पांचसो धनुसुधी उंचा होय, अने
 (सुरा के०) सुराः, णट्ठे देवताना तेर दंरुकना
 जीवो शरीरना माने (सत्तहत्थ के०) सत्तहस्तं णट्ठे
 सात हाथ सुधी उंचा जाणवा.

आ ठेकाणे साते नारकीनुं जुटुं जुटुं शरीरमान
 कही देखाडे ठे. तेमां सातमा नरके पांचसें धनुष्य,
 ठछा नरके अढीसें धनुष्य, पांचमाए सवासो धनुष्य,
 चोथाए सामी वासठ धनुष्य, त्रीजाए सवा एकत्रीस

ધનુષ્ય, વીજાણે સારા પંદર ધનુષ્ય ને વાર અંગુલ
પહેલાણે પોણા આઠ ધનુષ્ય ને ઠ અંગુલ, એ પ્રમાણે
શરીરનું માન જાણવું.

દેવતામાં જવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ક તથા સો
ધર્મ અને ઈશાન એ બે દેવલોક પર્યંત સાત હાથનું
શરીર જાણવું. ત્યાર પછી ત્રીજા સનત્કુમાર અને ચોથા
મહેન્દ્ર એ બે દેવલોકમાં ઠ હાથનું શરીર જાણવું; અને
પાંચમા બ્રહ્મ તથા ઠઠા લાંતક એ બે દેવલોકમાં પાંચ
હાથનું શરીર જાણવું તથા સાતમા શુક્ર અને આઠમા
સહસ્રાર એ બે દેવલોકમાં ચાર હાથનું શરીર જાણવું
તથા નવમા આનત, દશમા પ્રાણત, અગીયારમા આ
રણ અને વારમા અચ્યુત એ ચાર દેવલોકમાં ત્રણ
હાથનું શરીર જાણવું. તથા નવ ગ્રેવેયકે બે હાથનું
શરીર અને પાંચ અનુત્તરવિમાને એક હાથનું શરીર
જાણવું ॥ ૬ ॥

ગગ્નતિરિસહસ્ત્રજોયણ, વણસ્મદ્અદિય-
જોયણ સદ્સ્સં ॥ નરતેદંદિતિગાજ,
વેદંદિય જોયણે વાર ॥ ૭ ॥

गाथा ७ मीना कृता अन्धना अर्थ.

गम्पतिरि-गर्भज तिर्यचनु.

इस्स-इजार.

तोयण-योजन.

वणस्सइ-वनस्पतिनुं

भहिय-भधिक.

भोयण-योजन.

सहस्सं-एक हजार.

नर-मनुष्य अने.

तेइदि-तेइन्द्रियनुं.

तिगाउ-त्रण गाउ.

वेइदिय-वेइन्द्रियनुं.

भोयणे-योजन.

बार-बार.

विस्तारार्थः—(गम्पतिरि सहस्सजोयण के०) गर्भज-तिर्यक्सहस्रयोजनं, एटखे गर्भज तिर्यक्षमां स्वयंचूरमण समुद्रना माठला प्रमुखना शरीरनुं मान एक हजार योजन जाणवुं, तथा (वणस्सइअहियजोयणसहस्सं के०) वनस्पत्यधिकयोजनसहस्त्रं, प्रत्येक वनस्पतिकाय जीवो-नुं शरीरम्हान काइक जाफेरुं एवुं एक हजार योजन जाणवुं, ए शरीरमान समुद्र अने पद्मद्रव्हेने विपे कमल-ना नालप्रमुखनुं जाणवुं, ए मान उपरांत पठी पृथ्वीनो विकार जाणवो. तथा (नरतेइदियतिगाउ के०) नरत्री-द्रियत्रिगव्युति, एटखे गर्भज मनुष्य तेइन्द्रिय ए वे

दंरुकना जीवोनुं शरीर त्रण गाउ जाणवुं. (वेइं
के०) छिद्रियाः, एटले वेइंद्रिय जीवो शरीरना म
(जोयणे वार के०) छादश योजनानि, एटले वार
जनसूधी जाणवा. ए सर्व योजन उत्सेधांगुले निप
लेवा ॥ इति ॥ ७ ॥

जोयणमेगं चउरिं,-- दिदेहमुच्चत्तणं सुए
त्रणियं ॥ वेउव्वियदेहं पुण, अं-
गुल्लसंखं समारंजे ॥ ८ ॥

गाथा ८ मीना लुटा शब्दना अर्थ.

जोयणं-योजन.

एगं-एक.

चउरिंदि-चौरिंद्रियनुं.

देहं-शरीर.

उच्चत्तणं-उंचपणे.

सुए-सूत्रने विपे.

भणियं-कहुं छे.

वेउव्वियदेहं-वैक्रिय शरीर.

पुण-वली.

अगुल्लसंखं-अंगुलनो संख्या-

तमो भाग.

समारंजे-आरंभती वेलाए.

विस्तारार्थः-मद्धिका, त्रमर, दंशक, कंसारी प्र-
मुख (चउरिंदि देहं के०) चतुरिंद्रिय देहः, एटले च-
तुरिंद्रिय जीवोनुं शरीर (जोयणमेगं के०) योजनमेकं-

एटले एक योजन सुधी (उच्चत्तणं के०) उच्चत्वेन उच्च-
पणे पन्नवणा प्रमुख (सुए के०) सूत्रे, एटले सूत्रमां
(जणियं के०) जणितं कथितं, एटले कथुं ठे. ए सर्व
उत्कृष्टथी शरीरनी अवगाहना कही, अने ए मानयकी
हीन हीन करतां यावत् अंगुलनो असंख्यातमो जाग
एक प्रदेशो अधिक होय, ते सर्व मध्यम अवगाहना
जाणवी. एम सर्वत्र उत्कृष्ट अवगाहनाथी प्रदेशादिके
हीन अने जघन्यथकी प्रदेशादिके अधिक ते मध्य
अवगाहना जाणवी.

हवे जे जे दंरुके वैक्रिय शरीर ठे, तेनुं प्रमाण
कही देखाडे ठे. तेमां प्रथम जघन्य अवगाहना कहे
ठे. (वेउवयदेहं के०) वैक्रियदेहः, एटले वैक्रिय शरीर
ते (पुण के०) पुनः, एटले वली (अंगुलसंखं के०)
अंगुलासंख्यः, एटले एक अंगुलनो संख्यातमो जाग
(समारंजे के०) समारंजे. एटले आरंजती वेलोए एटले
विकुर्वणा करती वेलोए पहेला समयमां होय ॥ ७ ॥
त्यारपठी वधतुं वधतुं जो अत्यंत वधे, तो कया दंरुके
केटलुं केटलुं वधे—विकुर्वणा करे, तेनुं प्रमाण आगली
गाथाए कहे ठे.

मणुएसु ॥ देवेसु अर्द्धमासो, उक्कोर विज्वणाकालो ॥ १० ॥

गाथा १० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

अंतमुहुत्त-अंतर्मुहुत्त.

निरए-नारकीने विषे

मुहुत्त-मुहुत्त

चत्तारि-चार

तिरियमणुएसु-तिर्यच अने

मनुष्यने विषे,

देवेसु-देवताने विषे

अर्द्धमासो-अर्ध मास

उक्कोस-उत्कृष्टी

विज्वणा-विकुर्वणानो

कालो-काल

विस्तारार्थः-(निरए के०) निरए, एटले नारकीना दंरुकने विषे (अंतमुहुत्त के०) अंतरमुहुत्त, एटले एक अंतर्मुहुत्त पर्यंत वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणा रहे, तयार पढी विसराल थइ जाय, अने (तिरियमणुएसु के०) तिर्यगमनुष्ययोः, एटले तिर्यच अने मनुष्यना दंरुकने विषे (चत्तारि मुहुत्त के०) चत्वारि मुहुर्तानि एटले, चार मुहुत्त एटले एक पहोर पर्यंत वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणा रहे, पढी विसराल थाय. तथा (देवेसु के०)

देवेषु, एतस्ते देवताउना दंरुकोने विपे (अध्मासो के०)
 अध्मासः, एतस्ते पंदर दिवस पर्यंत वैक्रिय शरीरनी
 विकुर्वणा रहे, पठी विसराल थाय. ए (उक्रोसे के०)
 उत्क्रष्टः, एतले उत्क्रष्टो (विउव्वणाकालो के०) विकुर्व-
 णाकालः, एतले वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणानो काल
 कसो. अहीनव प्रैवेयक तथा पांच अनुत्तर विमानना
 देवोने कांइ उत्तरवैक्रिय शरीर करवुं परवुं नथी, केमके
 तेमनामां वैक्रिय शरीर करवानुं सामर्थ्य उतां पण तेने
 ते शरीर करवानुं कोइ प्रयोजन उपजतुं नथी माटे.
 अही देव अने नारकीने जवप्रत्ययिक वैक्रिय शरीर
 ठे, अने मनुष्य तथा तिर्यचने लब्धिप्रत्ययिक वैक्रिय
 शरीर ठे, ए रीते यीजुं अवगाहनाछार कह्युं ॥१०॥

एवे श्रीजुं संघयणद्वार करे छे.

थावरमुरनेरह्या, असंघयणा य विगलवेवछं ॥

संघयणवग्गं गज्जय,--नरतिरिप्पमु त्रि
 मुण्येयधं ॥ ११ ॥

गाथा ११ दीना दुटा नन्दना अर्थ.

धावर-स्थावर.

सुर-देवता.

नेरइया-नारकी.

असंघयणा-संघयण रहित.

य-अने.

विगल-विकलेंद्रियतुं.

वेवटं-वेवटुं.

संघयण-संघयण.

छगं-छए.

गप्पय-गर्भज.

नर-मनुष्य.

तिरिणमु-तिर्यचने विषे.

दि-पण

मुणेषव्वं-जाणवां.

विस्तारार्थः-पृथिवी, अप, तेज, वायु अने व
स्पति, ए (धावर सुरनेरइया के०) स्थावरसुरनैरयिक
एटले स्थावरना पांच दंरुक तथा देवताना तेर दंरुक
तथा नैरयिक एटले नारकीनो एक दंरुक, ए सर्व
जी उंगणीश दंरुकना जीवो, ते (असंघयणा के०)
असंघननाः, एटले ठए संघयणयकी रहित होय, ए
ज्यां हान मांस होय त्यां संघयण होय. ते हान त
मांस ए उंगणीश दंरुकें नयी, माटे ए संघयण रहि
कहा. (य के०) च एटलेवली. अहीं च समुच्चय :
दमां ठे. तेयी सिद्धांतना मते देव अने नारकी अद
आत्री पहेला संघयणवाला ठे. तथा वेइंद्रिय, तेइंद्रि
तथा चैरिंद्रियए (विगल वेवटं के०) विकलमेवा

एतत्ते विकलेन्द्रियना त्रणं दंरुकने विपे एकं सेवार्त्त
 एतत्ते वैचतुं संहनन होय. वली कर्मग्रंथवाला तो सं-
 भूर्तिम पंचेन्द्रिय तिर्यचने पण ठ संघयण कहे ठे. कोइ
 त्थले एकेंद्रियने सेवार्त्त कहे ठे, अने देवोंने वज्ररूप-
 तनाराचे कहेतुं ठे, ते औपचारिक जाणवुं (गप्पयन-
 तिरिएसु वि के०) गर्जनरतिरश्वोरपि गर्भज मनुष्य
 धने गर्भज तिर्यच ए वे जातिना जीवना वे दंरुकने
 विपे पण (संघयण उगं के०) संहनपट्टं, एतत्ते ठए
 संघयण (मुण्येयव्वं के०) हातव्यं, एतत्ते जाणवां. ए
 श्रीजुं संघयणद्वार कह्युं ॥ ११ ॥

इवे चोथुं संज्ञाद्वार कहे छे.

सखेसिं चउ दह वा, सणां सवे सुरा

य चउरंसा ॥ नरतिरि वसंठाणा,

हुंमा विगलिंदिनेरइया ॥ १२ ॥

गाथा १२ मीना छुटा मन्दना अर्थ.

सखेसि-मयें दंडकोने विपे.

चउ-चार.

दह-दश.

वा-अथवा.

મુળા-સદ્ગા.

મધ્વે-સર્વે.

મુરુ-દેવતા.

ચ-અને.

ચતુરંગા-મમચતુરમ્બવાળા.

નરતિરિ-મનુષ્ય અને તીર્થંચ.

હસંઠાળા-હ સંસ્થાનવાળા.

હુંડા-હુંડક સંસ્થાનવાળા.

વિગલિંદિ-વિકલેન્દ્રિય.

નેરડયા-નારકી.

વિસ્તારાર્થ:-એકેન્દ્રિયત્રી માંનીને (સર્વેસિં કે૦ સર્વેપુ. એટલે સર્વે ચોવીશે દંડકને વિષે આહાર, જય મેધુન, પરિગ્રહ, એ (ચતુર કે૦) ચતુસ્રઃ, એટલે આ સંજ્ઞા (વા કે૦) વા, એટલે અથવા (દહ કે૦) દશ (સળા કે૦) સંજ્ઞા હોય. તે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ઝેડ, લોક અને પૂર્વોક્ત આહારાદિકચાર મલી દશ જાણવી. અથવા પૂર્વે કહેલી સોલ સંજ્ઞા હોય. એ ચોરું સંજ્ઞાઘાર કહ્યું. (ચ કે૦) અને,

દેવે પાંચમું સંસ્થાનઢાર કહે છે.

(સર્વે મુરુ કે૦) સર્વે મુરુઃ, એટલે સઘજ્ઞા એ તેરે દંડકના દેવતા તે (ચતુરંગા કે૦) ચતુરમ્બાઃ. એટલે એક નમચતુરમ્બ સંસ્થાનના ધારક જાણવા. તે દેવોનાં નામ કહે છે.

પ્રથમ પંદર જ્ઞાતિના પરમાધાર્મિક દેવતા કહે છે.

१ अंब, २ अंबरसी, ३ उयाम, ४ संवस, ५ रुद्र,
६ उपरुद्र, ७ कास, ८ महाकास, ९ असिपत्र, १०
धनुष, ११ कुंजी, १२ कासु, १३ त्रैतरणी, १४ खरस्वर,
१५ महाघोष.

हवे सोल जातिना व्यंतर देवोनां नाम कहे ठे.
१ पिचाश, २ जूत, ३ यक्ष, ४ राक्षस, ५ किन्नर, ६
किंपुरुष, ७ महोरग, ८ गंधर्व, ९ आठ व्यंतर अने
१० अणप्रज्ञ, ११ पंचप्रज्ञ, १२ रुपिवादी, १३ जुतवादी,
१४ कंदी, १५ महाकंदी, १६ कुप्माक, १७ पतंग. ए
आठ जातिना वाणव्यंतर मलीने सोल जातिना व्यं-
तर देवो समजवा.

दश जातिना जवनपतिनां नाम कहे ठे— १ असु-
रकुमार, २ नागकुमार, ३ सुवर्णकुमार, ४ विद्युत्कुमार,
५ अशिकुमार, ६ छीपकुमार, ७ उदधिकुमार, ८ दिशा-
कुमार, ९ पवनकुमार, १० स्तनितकुमार.

दश जातिना तिर्यग्जृजक देवोनां नाम कहे ठे—
१ अन्नजृजक, २ पानजृजक, ३ वस्त्रजृजक, ४ लेणजृ-

જનક, લેણ એટલે ઘર જાણવું. ૫ પુષ્પજૈનક, ૬ ફલ
 જૈનક, ૭ પુષ્પફલજૈનક, ૮ શયનજૈનક, ૯ વિદ્યાજૈ
 નક, ૧૦ અવિચત્તજૈનક. એ દશ જોદવાલા તિર્યગ્-
 જૈનક દેવોના રહેવાનાં સ્થાન કહે છે. અઢી છીપમાં
 પાંચ મહાવિદેહકેત્રના ૧૬૦ વિજયના ૧૬૦ વૈતાલ્ય,
 અને પાંચ જરત તથા પાંચ એરવતના દશ વૈતાલ્ય
 મલી ૧૭૦ દીર્ઘ વૈતાલ્ય પર્વત છે, તેને વિષે એ દેવો
 રહે છે, તથા વલી દેવકુરુમાંહે શીતોદા નદીને બે પાસે
 ચિત્રકૂટ અને વિચિત્રકૂટ નામે પર્વત છે, ત્યાં રહે છે.
 તથા ઉત્તરકુરુમાંહે સીતા નામે નદી છે, તેની બે પાસે
 યમક નામે બે પર્વત છે, ત્યાં રહે છે. તથા સીતા નદીના
 નીલવંત પ્રમુખ પાંચ ડ્રહ છે, તે એકેક દ્રહની પૂર્વે
 અને પશ્ચિમે દશ કાંચનગિરિ પર્વત કરતાં એકસો
 કાંચનગિરિ છે. એમ સીતોદા નદીના નીલવંત પ્ર-
 મુખ પાંચ ડ્રહની બે પાસેના એકસો કાંચનગિરિ
 મલી વસે કાંચનગિરિ જંઘૂછીપના છે. તથા તેથી
 યમણા ધાતકીગંઠના ચારમે કાંચનગિરિ અને
 પુષ્કરાર્દના પણ ચારમે મલી અઢી છીપમાં એક

हेठे रहे ठे. त्रीजा ब्रह्म अने लांतक ए वे देवलोक
हेठे रहे ठे.

हवे वार देवलोकनां नाम कहे ठे—एक सोध
बीजो ईशान, त्रीजो सनत्कुमार, चोथो माहेंद्र, पांच
ब्रह्म, ठठो लांतग, सातमो शुक, आठमो सहस्र
नवमो आनत, दशमो प्राणत, अगीयारमो आर
वारमो अच्युत.

नव ग्रैवेयकनां नाम कहे ठे. १ सुदर्शन, २
प्रतिष्ठ, ३ मनोरम, ४ सर्वतोन्नद्र, ५ विशाल,
सौम्य, ७ सौमनस, ८ प्रीतिकर, ९ आदित्य.

पांच अनुत्तरविमाननां नाम कहे ठे—एक विज
बीजुं वैजयंत, त्रीजुं जयंत, चोथुं अपराजित, पांच
सर्वार्थसिद्ध ए सर्व देवोनुं समचतुरस्र संस्थान जाण

(नरतिरि के) नरतिर्यचौ, एटले मनुष्य अ
तिर्यच ए वे दंरुकना जीवो (ठसंठाणा के) षट्स
स्थानौ, एटले ठए संस्थानवाळा घणा जीव आश्रय
लाजे. अने (विगलिंदि नेरझ्या के) विकलेंद्रियनै
यिकाः, एटले विकलेंद्रियना त्रण दंरुक तथा नारक

एक दंरुक मली चार दंरुकना जीवो एकज (हुंका
) हुंकाः, एटखे हुंरुकसंस्थानवाळा होय, ए उंग-
 ा दंरुके संस्थान कहां ॥१२॥ हवे पांच स्थावरना
 १ दंरुकना जीवो ठ प्रकारनां संस्थानसहित ठे,
 ण संस्थानोना आकारना जेदपणाथी तेमनां पण
 थान कहे ठे.

नाणाविद्वधयमूर्ध्,--बुब्बुह वणवाजतेज-
 अपकाया ॥ पुढवी मसूरचंदा,--कारा
 संठाणल जणिया ॥ १३ ॥

गाथा १३ मीना दृढा शब्दना अर्थ.

गाविह-नानाविध भिन्न भिन्न.

१-ध्वजा.

२-सौद.

३-बुह-परपोटा.

४-वनस्पतिकाय.

५-वायुकाय.

६-तेजकाय.

अपकाया-भूकाय.

पुढवी-पृथ्वीकाय.

मसूर-मसुरनी दाज.

चंदाकारा-चंद्रमाने आकारे.

संठाणओ-संस्थान.

जणिया-कथां छे.

विस्तारार्थः--(वण वाठ तेउ अपकाया के०)

वनवायु तेजोऽप्कायाः, एटले वनस्पतिकाय, वायुकाय
 तेजस्काय अने अप्काय ए चोर दंरुकना जीवो अ
 क्रमे (नाणा विहधयसुईबुब्बुह के०) नाना विधध्व
 सुची बुद्रबुदाः, एटले जिन जिन, ध्वजा. सोय अ
 जलना परपोटाना आकारे संस्थानवाळा होय. एट
 वनस्पतिनुं जुदी जुदी जातनुं, वायुनुं ध्वजाना आकां
 तेजस्कायनुं सोयना आकारे अने अप्कायनुं पाणीन
 परपोटाना आकारे संस्थान जाणवुं. तथा (पुढवी के
 पृथ्वी, एटले पृथ्वीकायना दंरुकना जीव (मसूरचंद
 कारा के०) मसूरचंद्राकारा, एटले अर्धी मसूरनी दा
 (अथवा तुवरनी दाळ) ना आकारवाळी अने चंद्र
 जेवा आकारवाळा होय. ए पांच दंरुकना जीवो संव
 शरीरनां (संठाणउ के०) संस्थानानि, एटले संस्था
 ते जगवती प्रमुख सिद्धांतने विषे (जणिया के०
 जणितानि, एटले कहां ठे. ओवीशे दंरुके पांच
 संस्थानद्वार कह्युं.

દહે છઠું કપાયદ્વાર કહે છે.

સઘેવિ ચતુકસાયા, લેસઠગ્ગં ગણ-
તિરિયમણુણસુ ॥ નારયતેજવાઝુ,-
વિગલા વેમાણિય તિલેસા ॥ ૧૪ ॥

ગાથા ૧૪ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.

સઘેવિ-સર્વે પણ.

ચતુકસાયા-ચાર કપાયવાલા.

લેસઠગ્ગં-છ શ્રેણી.

ગણતિરિયમણુણસુ-ગર્જન તિર્યચ
અને મનુષ્યને વિષે.

નાયર-નારકી જીવો.

તેઝુ-તેજકાવ.

વાઝુ-વાયુકાવ.

વિગલા-વિકલેદ્રિય.

વેમાણિય-વૈમાનિક.

તિલેસા-બ્રજ શ્રેણીવાળા.

વિસ્તારાર્થ:- (સઘેવિ કે०) સર્વેંપિ, ઇટલે સ-
મસ્ત ચોવીશે દંરુકોના જીવો પણ ક્રોધ, માન, માયા,
અને લોભ, ઇ (ચતુકસાયા કે०) ચતુઃકપાયાઃ, ઇટલે
ચારે કપાય વાળા હોય. ઇ ઠઠું કપાયદ્વાર કાઠું.

દહે સાતમું શ્રેણીદ્વાર કહે છે. (ગણતિરિયમણુણસુ
કે०) ગર્જનતિર્યગ્મનુષ્યયોઃ, ઇટલે ગર્જન તિર્યચ અને
ગર્જન મનુષ્ય, ઇ હે દંરુકને વિષે (લેસઠગ્ગં કે०)
શ્રેણીપદ્ધતિ, ઇટલે ઠપ શ્રેણી હોય, નથા (નારયતેજ-

वाङ्ग विकला के०) नारकतेजो वायुविकलाः, एतलें
नारकीनो एक दंरुक अने तेजकायनो दंरुक तथा वा-
युकायनो दंरुक अने विकलेंद्रियना त्रण दंरुक, ए
दंरुकोना जीवो कृष्ण, नील अने कापोत, ए (तिलेसा
के०) त्रीलेश्याः, एतले त्रण लेश्याउवाळा होय, तेम
सात नारकीमां पहेली अने बीजीमां कापोत, त्रीजी
मां उपरना जागमां कापोत अने नीचेना जागमां ति-
ल, चोथीमां नील, पांचमीमां नील अने कृष्ण ठठीम
अने सातमीमां कृष्ण लेश्या होय. तथा (वैमाणि
के०) वैमानिकाः, एतले वैमानिक देवोना एक दंरुव
ना जीवो पण तेजो, पद्म अने शुक्ल ए त्रण लेश्याव
ळा होय. तेमां सौधर्म अने इशानमां तेजोलेश्या त्र
कटपमां पद्मलेश्या अने लांतकविगेरेमां शुद्धकलेश
होय. ए नव दंरुके लेश्या कह्ती ॥ १४ ॥

जोइसियतेजलेसा, सेसा सबेवि हुंति चज-
लेसा ॥ इंदियदारं सुगमं, मणुआणं

सत्त समुग्घाया ॥ १५ ॥

गाथा १५ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

जोइसिय-ज्योतिष्कनी.

तेजोसेसा-तेजो लेइया.

मेसा-चाकीना.

सत्वेवि-सर्वे पण.

हुंति-होय छे.

चउलेसा-चार लेइयावाला.

इंदियदारं-इंद्रियद्वार.

सुगमं-सुगम, सहैलुं.

मणुआणं-मनुष्योना.

सत्त-सात.

समुग्घाया-समुद्घात.

विस्तारार्थः—(जोइसिय तेजोसेसा के०) ज्यो-
तिष्क तेजोसेइया, एट्ठे ज्योतिष्क देवोना दंरुके एक
तेजो लेइया होय, तेजोसेइयावाला केटलाक देवो पृथ्वी,
जल अने वनस्पतिमां जसन्न थाय ठे, तेथी केटलोक
काल सुधी तेमने तेजोसेइयानो संजव ठे. अने (सैसा
के०) शेपाः. एट्ठे शेप रत्ता जे दश जवनपतिना
दश दंरुक, अगीयारमो व्यंतर देवोना, चारमो पृथ्वी-
कायनो, तेरमो अणकायनो, चौदमो वनस्पतिकायनो,
ए (सवि के०) सर्वे, एट्ठे सर्व चौदे दंरुकोना जीवो पण
पृष्ण, नील, कापोत अने चौथी तेजो, ए (चउलेसा
के०) चतुल्लेइयाः, एट्ठे चार सेइयावाला (हुंती के०)

जवंति, एटले होय. ए चोवीशे दंरुकोने विषे सातमुं
लेश्याछार कह्युं.

हवे आठमुं इंद्रियछार कहे ठे. (इंद्रियदारं सु
गमं के०) इंद्रियछारं सुगमं, एटले ते इंद्रियछार सुग
ठे, तोपण कांश्क विशेष कह्यीए ठीए. स्थावरना पांच
दंरुके एक स्पर्शेंद्रियज होय, अने विकलेंद्रियना त्रण
दंरुकमांथी वेइंद्रियने एक शरीर, बीजी रसना एटले
जीज, ए वे इंद्रियो होय. तथा तेइंद्रियने एक शरीर,
बीजी जीज, त्रीजी नासिका, ए त्रण इंद्रियो होय.
तथा चोरिंद्रियने एक शरीर, बीजी जीज, त्रीजी ना-
सिका अने चोथी चक्षु, ए चार इंद्रियो होय. ए पांच
स्थावरना पांच अने त्रण विकलेंद्रियना त्रण मली
आठ दंरुके इंद्रियोनो विचार कह्यो.

हवे शेष रह्या जे दश जवनपतिना दश दंरुक,
तथा एक व्यंतरनो, एक ज्योतिषीनो अने एक वैमा-
निकनो मलीने देवोना तेर दंरुक तथा चौदसो गर्जज
मनुष्यनो पंदरसो गर्जज तिर्यंचनो अने शोलसो नार-
कीनो, ए सोल दंरुके शरीर, जीज, नासिका, चक्षु

अने कान, ए पांच इंद्रियो होय. ए आठमुं इंद्रिय-
छार कह्युं.

एवे नवमुं समुद्रघातंदारं कहे छे.

(मणुश्राणं के०) मनुष्याणां, एटले मनुष्यना
एक दंरुके (सत समुद्रघाया के०) सत समुद्रघाताः,
एटले वेदनादिक साते समुद्रघात होय ॥ १५ ॥

एवे ए साते समुद्रघातनां नाम कहे छे.

वेयण कसाय मरणे, वेजविय तेयए
य आहारे ॥ केवलिय य समुद्रघाया,
सत इमे हुंति सन्नीणं ॥ १६ ॥

गाथा १६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

वेयण-वेदना.

कसाय-कापाय.

मरणे-मरण.

वेजविय-वैज्रिय.

तेयए-नैजस.

आहारे-आहार.

केवलिय-केवली.

समुद्रघाया-समुद्रघात.

मन-मान.

इमे-ए.

हुंति-होय.

सन्नीणं-संजीने.

विस्तारार्थः-पहेली (वेयण के०) वेदना, एटले

पण तेहीज पूर्वाक्त त्रण समुद्रघातवाळा होय अने
(सन्नीण के०) संझिनां, एटले संझी पंचेंद्रिय गर्भज
मनुष्यने तो (ते के०) ते एटले तेहीज पूर्वे कहेला साते
समुद्रघात होय. आ गाथामां (चेव के०) चेव एव निश्च
यार्थमां ठे, तथा चकार ठे, ते समुच्चयार्थमां ठे. ए सर्व
वात उघे कही ॥ १७ ॥

हवे तेज वात आगली गाथाना पूर्वार्ध करी दृढ करे छे.

पण गप्पतिरिसुरेसु, नारयवाऊसु चऊर
तिय सेसे ॥ विगलडुदिठी थावर,--
मिळत्ती सेसतियदिठी ॥ १८ ॥

गाथा १८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

पण-पांच.

गप्पतिरि-गर्भज तिर्यच अने.

सुरेसु-देवताने विषे.

नारय-नारकी अने.

वाऊसु-वायुकायने विषे.

चऊर-चार.

तिय-त्रण.

सेसे-वाकीनाने विषे

विगल-विकलेंद्रियनी.

दुदिठी-वे दृष्टि.

थावर-स्थावर.

मिळत्ती-मिश्रयादृष्टि.

सेस-वाकीनानी.

तियदिठी-त्रण दृष्टि.

विस्तारार्थः-(गप्पतिरि सुरेसु के०) गर्भजतिर्य.

કમુરયોઃ, ઇટલે ગર્ભજ તિર્યચનો એક દંડક અને દેવોના
 તેર દંડક, ૫ ચૌદ દંડકને ત્રિપે એક આહારક અને
 બીજો કેવલી ૫ વે સમુદ્રધાત વર્જી વાકીના (પણ
 કે૦) પંચ, ઇટલે પાંચ સમુદ્રધાત હોય. તથા (નારય
 વાહસુ કે૦) નારકવાચ્ચોઃ, ઇટલે નારકીનો એક
 દંડક અને વાયુકાયનો એક દંડક, ૫ વે દંડકને ત્રિપે
 એક વેદના, બીજો કપાય, ત્રીજો મરણ અને ચોથો
 વૈક્રિય, ૫ (ચતુર કે૦) ચત્વારઃ, ઇટલે ચાર સમુદ્રધાત
 હોય, અને (સેસે કે૦) શેપે, ઇટલે શેપ રહ્યા જે એક વાયુ
 કાય વિના વાકીના ચાર સ્થાવર જીવોના ચાર દંડક.
 તેને ત્રિપે એક વેદના, બીજો કપાય અને ત્રીજો મરણ,
 ૫ (ત્રિય કે૦) ત્રયઃ, ત્રણ સમુદ્રધાત હોય. ૫ ચોવીશ
 દંડકે સાત સમુદ્રધાતનું નવમું ઘાર કહ્યું.

હવે દશમું દ્રષ્ટિદાર કહે છે.

(વિગલ પુદિદી કે૦) વિકલ દ્વિદૃષ્ટિ, ઇટલે
 વિકલેન્દ્રિયના ત્રણ દંડકને ત્રિપે એક તો મિથ્યા દૃષ્ટિ
 અને કેટલા એક વિકલેન્દ્રિય જીવ અપર્યાપ્તાવસ્થાએ
 સમકિતી પણ હોય, માટે બીજી સમયગૃહદૃષ્ટિ, ૫ વે

દ્રષ્ટિ હોય, તથા (થાવર મિહત્તી કેળ) સ્થાવર મિથ્યા-
ત્વિની, એટલે સ્થાવરના પાંચ દંડકે તેમજ સંમુર્ઘિમ
મનુષ્યમાં પણ એક મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય, અને (સેસ તિય-
દિટ્ટી કેળ) શેષ ત્રિદ્રષ્ટિ, એટલે શેષ એટલે પૂર્વોક્ત
આઠ દંડક મૂકીને શેષ રહ્યા જે એક નારકી, એક
ગર્ભજ તિર્યંચ, એક ગર્ભજ મનુષ્યનો અને તેર દેવતાના
મલીને સોલ દંડક, તેને વિષે સમ્યક્ત્વ, મિથ્યાત્વ
અને મિશ્ર, એ ત્રણે દ્રષ્ટિ હોય. એમાં પણ નવ ગ્રૈવેયકે
એક સમ્યક્ત્વ અને વીજી મિથ્યાત્વ, એ વે દ્રષ્ટિજ લાજે
તથા પાંચ અનુત્તરવિમાને એક સમકિત દ્રષ્ટિ લાજે
તથા સંમુર્ઘિમ તિર્યંચને એક સમ્યક્ત્વ અને વીર્જ
મિથ્યાત્વ, એ વે દ્રષ્ટિ લાજે. એ દશમું દ્રષ્ટિદ્વાર કહ્યું ૧૨૦

હવે અગીયારમું ચાર દર્શનનું દ્વાર કહે છે.

આવરવિતિસુ અચરકુ, ચર્જરિંદિસુ તદુ-
ગં સુણ જણિયં ॥ મણુઆ ચરુદંમણિણો,
સેસેસુ તિગં તિગં જણિયં ॥ ૧૨૧ ॥

ગાથા ૧૦. ધીના હુદ્રા શબ્દના અર્થ.

આવર-સ્થાવર.

આ-વેદંદ્રિય.

આસુ-તેદંદ્રિયને વિષે.

આચરુકુ-અચક્ષુદર્શન.

આચરિદિસુ-ચૌરિદ્રિયને વિષે.

આદુગં-તે વે. (અચક્ષુ અને અચક્ષુ)

આદુ-મુત્રને વિષે.

અણિયં-કયાં છે.

મણુઆ-મનુષ્યો.

ચંડદંસણિણો-ચાર દર્શનવાળા.

સેસેસુ-ચાકીનાંને વિષે.

તિગં તિગં-ત્રણ ત્રણ (દર્શન)

અણિયં-કયાં છે.

વિસ્તારાર્થ:- (આવર ચિતિસુ કે૦) સ્થાવર

દ્વિત્રિપુ, ઇટલે પૃથ્વ્યાદિક પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંતક
તથા વેદંદ્રિયનો એક દંતક અને ત્રીંદ્રિયનો એક દંતક,

અંતે સાત દંતકને વિષે એક (અચરુકુ કે૦) અચક્ષુઃ, ઇ-
ટલે અચક્ષુદર્શન હોય, કેમકે આમાં ચક્ષુરિંદ્રિય નથી.

તથા (ચતુરિંદિસુ કે૦) ચતુરિંદ્રિયેપુ, ઇટલે ચૌરિંદ્રિ-
યને વિષે (તદુગં કે૦) તદ્દષ્ટિકં, ઇટલે એક ચક્ષુ

અને ઘીજું અચક્ષુ એ વે દર્શન (સુણ જણિયં કે૦)
સુત્ર જણિતં, ઇટલે નિઝાંતને વિષે કયાં છે, તથા

(મણુઆ કે૦) મનુષ્યાઃ, ઇટલે ગર્જન મનુષ્યનો
એક દંતક એક ચક્ષુ, ઘીજું અચક્ષુ, ત્રીજું અવધિ

અને ચોથું કેવલ, એ (ચતુર્દંશણિણો કે૦) ચ-
તુર્દર્શનિનઃ એટલે ચારે દર્શનવાળા હોય. એ નવ દંડ
કે દર્શન વિવરીને કહ્યાં. (સેસેસુ કે૦) શેષેષુ, એટલે
શેષ રહ્યા જે તેર દેવતાના દંડક, એક નારકીનો અને
એક પંચેન્દ્રિય તિર્યચનો એ પંદર દંડકોને વિષે એક ચ-
ક્રુ, બીજું અચક્રુ અને ત્રીજું અવધિ, એ (તિગં તિગં કે૦)
ત્રિકં ત્રિકં, એટલે ત્રણ ત્રણ દર્શન સિદ્ધાંતોમાં (જણિ-
યં કે૦) જણિતં, એટલે કહ્યાં છે. એ અગીયારમું દર્શન-
દ્વાર કહ્યું ॥ ૧૯ ॥

હવે ચારમું પાંચ જ્ઞાનનું અને તેરમું ત્રણ અજ્ઞાનનું
એ બે દ્વાર સાથે કહે છે.

અન્નાણ--નાણ--તિયતિય, સુર--તિરિ--નિરએ શિરં
અનાણદુગં ॥ નાણન્નાણ દુ વિગલે, મણુએ પણ-
નાણતિઅનાણા ॥ ૨૦ ॥

ગાથા ૨૦ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.

અન્નાણ--અજ્ઞાન.

નાણ--જ્ઞાન.

તિયતિય--ત્રણ ત્રણ

સુર--દેવતા.

તિરિ--તિર્યચ.

નિરએ--નારકીનેવિષે.

थिरे-स्थावरने विपे
अज्ञानदुगं-वे अज्ञान
नाणन्नाण-ज्ञान अने अज्ञान.
६-वे.

विगळे-निकलेंद्रियने विपे.
मणुए-मनुष्यने विपे.
पणनाण-पांच ज्ञान अने.
तिअनाण-त्रण अज्ञान.

विस्तारार्थः—(सुर तिरिनिरये के०) सुरतिर्यग्नि-
रये, एटले देवताना तेर दंरुक तथा पंचेंद्रिय तिर्यक्-
नो एक दंरुक अने नारकीनो एक दंरुक एवं पंदर
दंरुकने विपे मिथ्यादृष्टि जीवने एक मतिअज्ञान,
धीजुं श्रुतअज्ञान अने त्रीजुं विजंगज्ञान, ए त्रण अ-
ज्ञान होय; अने सम्यग्दृष्टि जीवने एक मतिज्ञान,
धीजुं श्रुतज्ञान अने त्रीजुं अवधिज्ञान, ए त्रण ज्ञान
होय. ए रीते (अज्ञाननाणतियतिय के०) अज्ञानज्ञा-
न त्रिक त्रिके, एटले अज्ञान त्रण अने ज्ञान पण त्रण
होय. तथा एकेंद्रियादिक (थिरे के०) स्थावरे, एटले
स्थावर जीवोना पांच दंरुकने विपे (अनाणदुगं के०)
अज्ञानछिकं, एटले एक मतिअज्ञान अने धीजुं श्रुत-
अज्ञान, ए वे अज्ञान होय, केमके स्थावरने समकित
नथी, मांटे ज्ञान पण नथी जो के सिद्धांतना मते प्र-

શ્રી, અપ્ અને વનસ્પતિકાયમાં સમકિતને વમતા
 એવા દેવોની ઉત્પત્તિ થાય છે, ત્યારે સાસ્વાદન હોવાથી
 તેઓને મતિ અને શ્રુતજ્ઞાન હોય છે, પરંતુ તેનો અહીં
 અધિકાર નથી. તથા (વિગલે કે૦) વિકલે, એટલે વિકલે-
 દ્રિય જીવના ત્રણ દંરુકને વિષે (દુ કે૦) છે, એટલે વે
 (નાણનાણ કે૦) જ્ઞાનાજ્ઞાને, એટલે જ્ઞાન અને અજ્ઞાન
 હોય. એટલે વિકલેદ્રિયમાં ત્રણાંતરથી જે જીવ સાસ્વાદન
 સમકિત લાવ્યો હોય, તેને અપર્યાતાવસ્થાએજ એક
 મતિજ્ઞાન અને બીજું શ્રુતજ્ઞાન, એ વે જ્ઞાન હોય; અને
 વીજા જીવોને તો સર્વ અવસ્થાએ એક મતિઅજ્ઞાન
 અને બીજું શ્રુતઅજ્ઞાન, એ વે અજ્ઞાનજ હોય; અને
 (મણુએ કે૦) મનુષ્યે, એટલે મનુષ્યના એક દંરુકે તો
 (પણનાણ તિયનાણા કે૦) પંચજ્ઞાન ત્ર્યજ્ઞાને, એટલે
 મતિજ્ઞાનાદિક પાંચે જ્ઞાન હોય, તથા મતિઅજ્ઞાના-
 દિક ત્રણ અજ્ઞાન પણ હોય. એ સમસ્ત મનુષ્ય આ-
 શ્રયી જાણવું. એ ચોવીસ દંરુકે વારમું જ્ઞાનદ્વાર અને
 તેરમું અજ્ઞાનદ્વાર, એ વે સાથે કહ્યાં ॥ ૨૦ ॥

इने चौदश पंदर योगमुद्धार कहें छे.

इकारस सुरनिरए, तिरिएसु तेर.

पन्नर मणुएसु ॥ विगळे चउ पण

वाए, जोगतियं थावरें होइ ॥ ७१ ॥

गाथा २१ मोना दुष्टा शब्दना अर्थ.

इकारस-अगीयार.

सुर-देवता अने.

निरए-नारकीने विषे.

तिरिएसु-तिर्यचने विषे.

तेर-तेर.

पन्नर-पंदर.

मणुएसु-मनुष्यने विषे.

विगळे-विकलेश्रियने विषे.

चउ-चार.

पण-पांच.

वाए-वायुकायने विषे.

जोगतियं-अण जोग.

स्थावरें-स्थावरने विषे.

होइ-होय.

विस्तारार्थः—(सुरः निरये के०) सुरनिरये, एटले देवताना तेर दंरुक अने नारकीनो एक दंरुक, एवं चौद दंरुकने विषे सत्य मनोयोगादि चार योग मनना अने सत्य वचनयोगादि चार योग वचनना, तथा एक वैक्रिय, वीजो तैजस अने त्रीजो कार्मेण, ए अण योग कायना मलीने (इकारस के०) एकादश, एटले अगीयार योग होय. तथा (तिरिएसु के०) तिर्यकु,

एटले तिर्यचना एक दंरुकने विषे एक आहारक
 काययोग अने बीजो आहारक मिश्रकाययोग, ए
 योग वर्जिने वाकीना (तेर के०) त्रयोदश, एटले ते
 योग होय, तथा (मणुएसु के०) मनुष्येषु, एटले मनु-
 ष्यना एक दंरुकने विषे (पन्नर के०) पंचदश, एटले
 पंदर योग सर्वे लाजे तथा (विगले के) विकले एटले विकले
 द्रियना त्रण दंरुकने विषे एक औदारिक काययोग, बी-
 जो औदारिक मिश्रकाययोग, त्रीजो कर्मण काययोग
 अने चोथो असत्याऽमृषा वचनयोग, ए (चउ के०)
 चत्वारः, एटले चार योग होय, तथा (वाए के०)
 वायो, एटले वायुकायना एक दंरुकने विषे एक औ-
 दारिक काययोग, बीजो औदारिक मिश्रकाययोग
 त्रीजो वैक्रिय काययोग, चोथो वैक्रिय मिश्रकाययो-
 अने पांचमो कर्मण काययोग, ए (पण के०) पंच
 एटले पांच योग होय. तथा एक वायुकाय वर्जि-
 शेप (थावरे के०) स्थावरे, एटले पृथिव्यादिक चा-
 स्थावरना चार दंरुकने विषे एक औदारिक क-
 ययोग, बीजो औदारिक मिश्रकाययोग अने त्रीजो

हर्मणः काययोग, एवं (जोगंतियं के०) योगत्रिकं,
एतस्मै त्रयं योग (होइ के०) भवति, एतस्मै होय. ए
वोवीश दंरुके पंदर योगनुं चौदसुं छार कह्युं ॥ २१ ॥

इवे पंदरसुं चार उपयोगनुं छार कहे छे.

उवजंगा मणुएसु, चारस नव निरय-
तिरियदेवेसु ॥ विगलङ्गे पण ठकं,
चउरिंदिसु थावरे तियगं ॥ २२ ॥

गाथा २२ मीना लुटा प्रबुद्धना अर्थ.

उपभोगा-उपयोग.

मणुएसु-मनुष्यने विषे.

चारस-चार.

नव-नव.

निरय-नारकी.

निरिय-(पंचेद्रिय) तियव.

देवेसु-देवताने विषे.

विगलङ्गे-विकलङ्गिकं (पंचेद्रिय
अने तेइद्रियने विषे.)

पण-पांच.

छकं-छ.

चउरिंदिसु-चौरिंदियने विषे.

थावरे-स्थावरने विषे.

तियग-प्रग.

विस्तारार्थः—(मणुएसु के०) मनुष्येपु, एतस्मै
मनुष्यना एक दंरुकने विषे (चारस के०) छारदश,
एतस्मै चार (उवजंगा के०) उपयोगाः, एतस्मै उपयोगो
होय, तथा (निरय निरियदेवेसु के०) निरयनिरियदेवेसु.

एटले नारकीनो एक दंरुक अने पंचेंद्रिय तिर्यचनो
 एक दंरुक तथा देवताना तेर दंरुक, ए पंदर दंरुकने
 विषे पूर्वोक्त वार उपयोगमांथी एक मनःपर्यव-
 ज्ञान, वीजुं केवलज्ञान अने त्रीजुं केवलदर्शन,
 त्रण उपयोग टालीने बाकी (नव के०) नव,
 एटले नव उपयोग होय, तथा (विगलदुगे के०)
 विकलद्विके, एटले विकलेंद्रियना वेइंद्रिय अने तेइं-
 द्रिय, ए वे दंरुकने विषे एक मतिज्ञान, वीजुं श्रुत-
 ज्ञान, त्रीजुं मतिअज्ञान, चोथुं श्रुतअज्ञान अने पांच-
 मुं अचक्षुदर्शन ए (पण के०) पंच, एटले पांच उप-
 योग होय, तथा (चउरिंदिसु के०) चतुरिंद्रियेषु, एटले
 चौरिंद्रियना दंरुकने विषे पूर्वोक्त पांच उपयोगनी
 साथे ठहुं अक्षुदर्शन जेलीए त्यारे (ठकं के०)
 पटकं, एटले ठ उपयोग थाय. संमूर्तिम तिर्य-
 चने पण ए ठ होय. तथा (थावरे के०) स्थावरे,
 एटले एकेंद्रियादिक पांच स्थावरना पांच दंरुक
 एक मतिअज्ञान, वीजुं श्रुतअज्ञान अने त्रीजुं अ-
 चक्षुदर्शन, ए (तियगं के०) त्रयकं, एटले त्रण उ-
 पयोग होय. तथा संमूर्तिम मनुष्यने मतिअज्ञान,

પ્રજ્ઞાન, ચતુર્દર્શન અને અચતુર્દર્શન, એ ચાર ઉપ-
 હોય; તથા સિદ્ધના જીવોને એક કેવલજ્ઞાન, થી-
 અવલદર્શન, એ બે ઉપયોગ હોય ॥ ૨૨ ॥ એ ચોવીશ
 ક પંદરમું ઉપયોગદ્વાર કહ્યું.
 હવે સોલમું પ્રત્યેક દંતુકને વિષે એક સમયમાં
 જાતના જીવ આવી ઉપજે, તેની સંખ્યાનું દ્વાર તથા
 રમું પ્રત્યેક દંતુકમાંથી એક સમયમાં કેટલા જીવ
 બે, તેની સંખ્યાનું દ્વાર, એ બે સાથે કહે તે.
 સંખ્યમસંખ્યા સમણ, ગણ્યતિરિવિગલ નારય-
 મુરાય ॥ મણુઆ નિયમ સંખ્યા, વણડણતા
 યાવર અસંખ્યા ॥ ૨૩ ॥

ગાથા ૨૩ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.
 સંખ્યમસંખ્યા-સંખ્યાતા અને
 અસંખ્યાતા.

સમણ-સમયને વિષે.
 ગણ્યતિરિ-ગર્ભજ તિર્યચ.
 વિગલ-વિકલેદ્રિય.
 નારય-નારકી.
 મુરા-દેવતા.
 ય-અને.

મણુઆ-મનુષ્યો.
 નિયમા-નિયમથી, નિશ્ચે.
 સંખ્યા-સંખ્યાતા.
 વણ-વનસ્પતિકાય.
 અણતા-અનંતા.
 યાવર-સ્થાવર.
 અસંખ્યા-અસંખ્યાતા.

विस्तारार्थः—(गप्प्रयतिरि विगल नारय सुरा के०)
 गर्भजतिर्यग्विकलनारक सुराः, एटले आ चौदराज
 लोकमां पण गर्भज तिर्यचनो एक दंरुक तथा विकल-
 द्रियना त्रण दंरुक तथा नारकीनो एक दंरुक अने
 देवताना तेर दंरुक, ए सर्व मली अढार दंरुकना जीव
 ते (संखमसंखा के०) संख्याताऽसंख्याताः, एटले एक,
 वे, त्रण, दश, वीश, एम संख्याता अथवा असंख्याता
 (समए के०) समये, एटले एक समयमांहे उपजता
 लाजे (य के०) च, एटले तथा (मणुआ के०) मनु-
 प्याः, एटले मनुप्यना एक दंरुकना जीव (नियमा के०)
 नियमात्, एटले नियमथकी एक समयने विपे (संखा
 के०) संख्याताः, एटले संख्याता जीव उपजता लाजे.
 ए गर्भज मनुप्य आश्रयी जाणुं. तथा पांच स्थावर-
 मांद्दिला (वणण्णंता के०) वनानंताः, एटले वनस्पति-
 कायना दंरुकना अनंता जीव एक समयमां उपजे
 तथा एक वनस्पतिकाय विना वार्काना चार (थावर
 के०) स्थावराः, एटले स्थावरना चार दंरुकना जीव
 एक समयमां अमंखा के०, अमंख्याः, एटले अमं-

यताञ्ज जीव उपजे; कारण के “ निचमसंखो जागो
 णंतजीवो चयइए ” एट्ठे नित्य चार स्थावरना जी-
 मां अस्संख्यातमो जाग अन्तजीव उपजे, तेथी तेथो
 संख्याता के अन्ता नथी. ॥ ३३ ॥

असन्नी नर असंखा जइ उववाए
 तहेव चवणेवि ॥ बावीस सग ति दस
 वास, सहस्स उक्किठ पुढवाई ॥ ३४ ॥

गाथा २४ बीना छटा दब्बना अर्थ.

असन्नी नर-असन्नी मनुष्यो.

असंखा-असंख्याता.

जइ-जैय.

उववाए-उपजे.

तहेव-तैमज.

चवणेवि-चयवने विषे ण.

बावीस-बावीस.

सग-सात.

ति-त्रण.

दस-दश.

वास-वर्ष.

सहस्स-हजार.

उक्किठ-उत्कृष्टी.

पुढवाई-पृथिव्यादिकनी.

विस्तारार्थः—नथा मनुष्यना दंरुक् मांहेला (अ-

सन्नी नर के०) असंखी मनुष्यः, एट्ठे मंमृत्तिम म-

नुष्य ते एक समयमां (असंखा के०) असंख्यातः,

एट्ठे असंख्याता उपजे. (जइ के०) यथा, एट्ठे

જેમ ચોવીસે દંરુકને વિષે એક સમયમાં (ઉવવાયે કે) ઉપપાતે, એટલે ઉપજવામાં સંખ્યા કહી (તહેવ કે) તથૈવ, એટલે તેમજ ચોવીશ દંરુકોને વિષે (ચવણે કે) ચ્યવનેડપિ, એટલે ચ્યવનને વિષે પણ જાણવું અર્થાત્ ચ્યવવાની સંખ્યાનું દ્વાર પણ એમજ કહેવું. રીતે સોલમું ઉપપાતદ્વાર અને સત્તરમું ચ્યવવાનું દ્વાર એ બે દ્વાર સાથે કહ્યાં.

હવે અઢારમું ચોવીશે દંરુકને વિષે આયુઃસ્થિતિના પ્રમાણનું દ્વાર કહે છે.

(વાવીસ કે) દ્વાવિશતિઃ, એટલે વાવીશ અ (સગ કે) સસ એટલે સાત, (તિ કે) ત્રીણ એટલે ત્રણ (દસ કે) દશ, એટલે દશ (વાસસ સ્સ કે) વર્ષસહસ્વાણિ, એટલે હજાર વર્ષ સુધી આ વાસ શબ્દ અને સહસ્સ શબ્દ વાવીસાદિ પ્રત્યેક શબ્દ સાથે જોડવા, એટલે વાવીસ હજાર વર્ષ, સાત હજાર ત્રણ હજાર વર્ષ, અને દશ હજાર વર્ષ, એ (ઉક્ષિઠ કે) ઉત્કૃષ્ટ, એટલે ઉત્કૃષ્ટી આગવાની સ્થિતિ અનુક્રમ પાંચ સ્થાવરમાંથી એક તેનકાય વર્જીને વાકી (પુ

वाइ के०) पृथिव्यादीनां, एटले पृथिव्यादिक चार
स्थावरोना चार दंरुकोनी कहेवी. ते विवरीने कहीए
वोए. पृथ्वीकायनी बावीस हजार वर्षेनी, अप्कायनी
सात हजार वर्षेनी, वायुकायनी त्रण हजार वर्षेनी अने
वनस्पतिकायनी दश हजार वर्षेनी आयुःस्थिति जा-
णवी. ए चार स्थावरनुं आयु कहुं. ॥ २४ ॥
तिदिणग्नि तिपल्लाउ, नरतिरि सुरनिरयसागर-
तितीसा ॥ वंतरपल्लं जोइस, वरिस वस्का-
दियं पलियं ॥ २५ ॥

गाथा २५ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

तिदिण-त्रण दिवस छे आयु जेनुं	सागर-सागरोपम.
एवा.	तितीसा-तेजोना.
अग्नि-अग्निंकाय.	वंतर-व्यंतरनुं.
तिपल्ला-त्रण पल्लोपम.	पल्लं-पल्लोपम.
आउ-आयुष्यवाळा.	जोइस-ज्योतिषीनुं.
नर-मनुष्य अने.	वरिस-वर्ष.
तिरि-तिर्यच.	वस्का-व्याव.
सुर-देवता अने.	अदियं-अधिक.
निरय-नारकी.	पलियं-पल्लोपम.

समस्तसर्वस्व-दश हजार वर्ष.	निरय-नारकी.
है-स्थितिवाला.	चितरिया-अंतर देवो.
सवणाधिप-भवनपति.	

विस्तारार्थः—(पुढेवाइ दसपयाणं के०) पृथिव्या-
दिदशपदानां, एतस्मै पृथ्वीकाय ठे आदि जेमां, एवां
पृथ्वीकायादिक दश पद, तेमां पांच स्यावरना पांच
दंरुक, तथा त्रण विकलेंद्रियना त्रण दंरुक, अने तिर्य-
च पंचेंद्रियनो एक दंरुक, तथा मनुष्यनो एक दंरुक,
एवं दश पदरूप दश दंरुकने विषे (जहन्नआउठिई के०)
जघन्यायुःस्थितिः, एतस्मै जघन्यथकी आयुनी स्थिति
(अंतमुहूर्त के०) अंतमुहूर्त एतस्मै एक अंतमुहूर्तनी
जाणवी, तथा (जवणाहिब निरयवितरीया के०)
जवनाधियनिरयव्यंतरिकाः, एतस्मै अनुक्रमे जवनाधिप
ते जवनपतिनां दश दंरुक अने निरय नारकीनो एक
दंरुक, तथा व्यंतर देवनो एक दंरुक, एवं चार दंरुक-
ना जीवो (दससहस्रवर्षसिद्धि के०) दशसहस्रवर्षस्थित-
यः, एतस्मै दश हजार वर्षनी स्थितिवाला जाणवा ॥२९॥

इवे वैमानिकनी आयुःस्थिति कहे छे.
वेमाणियजोइसिया, पल्लतयठंस
आउआ हुंति ॥ सुरनरतिरिनिर-
एसु ठ, पज्जत्ती आवरे चउगं ॥ १८ ॥

गाथा २८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

वेमाणिय-वैमानिक.

जोइसिया-ज्योतिषी.

पल्ल-पल्लयोपम.

तयठंस-तेनो आठमो भाग.

आउआ-आयुष्यवाला.

हुंति-थाय छे.

सुर-देवता.

नर-मनुष्य.

तिरि-तिर्यच.

निरएसु-नारकीने विपे.

छ पज्जत्ती-छ पर्याप्ति.

थावरे-स्थावरने विपे.

चउगं-चार.

विस्तारार्थः—(वेमाणिय जोइसिया के०) वैमा-
निक ज्योतिषी, एटले वैमानिक देवो अने ज्योति-
षी देवो (पल्लतयठंस आउआ के०) पल्लतयठंस
युषो, एटले एक पल्लयोपम तथा तदष्टांश एटले पूर्वो-
पम एक पल्लयोपमनो अष्टमांश अर्थात् आठमो भाग, ए-
टला जवन्य आयुवाला (हुंति के०) नवनः. एटले
होय ठे. ए अटारमुं आयुःस्थितिनुं ठार कहुं.

હવે ઓગળીશું છ પર્યાસિનું દ્વાર કહે છે.

(સુર નરતિરિનિરણસુ કે૦) સુરનરતિયગ્નિરયેષુ,
 ટલે દેવતાના તેર દંરુક મનુષ્યનો એક દંરુક, તિર્યચનો
 ક દંરુક અને નારકીનો એક દંરુક, એમ સોલ દંરુકને
 રૂપે (ઠપજ્ઞતી કે૦) પદપર્યાસિ, એટલે ઠપ પર્યાસિ હોય,
 પ્રને (ચાવરે કે૦) સ્થાવરે, એટલે પૃથિવીકાયાદિક
 ગંચ સ્થાવરના પાંચ દંરુકે એક જાપા અને થીજું મન-
 રૂપે પર્યાસિ વિના વાકી (ચતુર્ગ કે૦) ચતુષ્કં, એ-
 વાર પર્યાસિ હોય, અપર્યાસિ જીવો પણ ત્રણ પર્યાસિ
 પુરીકરીનેજ મરે છે, તે પહેલાં મરતા નથી ॥ ૨૭ ॥.

હવે ચિકલેન્દ્રિય જીવોને પર્યાસિ કહે છે.

વિગલે પંચપજતી, ઠદિસિઆદાર હોઈ સઘેસિં

॥ પણગાઈપણ જયણા, અહ સન્નિતિયં

જણિસ્સામિ ॥ ૨૮ ॥

માથા ૨૯. મીના દુટા શબ્દના અર્થ.

વિગલે-ચિકલેન્દ્રિયને રૂપે.

પંચ-પાંચ.

પજતી-પર્યાસિ.

ઠદિસિ-છ દિશાનો.

આદાર-આદાર.

હોઈ-હોય.

सर्वेसि-सर्वने विपे.

पणगाइ-पंचकादि.

पए-पदने विपे.

भयणा-भजना.

अह-हवे.

सन्नितियं-त्रण संज्ञा.

भजिस्सामि-कहीश.

विस्तारार्थः—(विगले के०) विकले, एटले वि
लेंद्रियने त्रण दंरुके एक मनःपर्याप्ति विना वाकी
(पंचपजत्ती के०) पंचपर्याप्ति, एटले पांच पर्याप्ति
होय ए उगणीशमुं त पर्याप्तिनुं छार कहुं,

हवे वीशमुं आहारद्वार कहे छे.

(सर्वेसि के०) सर्वेषु, एटले सर्वे चोवीशे दंरु-
कोने विपे चार दिशा अने अधोदिशा तथा ऊर्ध्वदि-
शाए (उदिसिआहार के०) पद्दिशाहारः, एटले त्रण
दिशानो आहार (होइ के०) जवति, एटले होय,
परंतु (पणगाइपए के०) पंचकादिपदे, एटले पृथिव्या-
दिक पांच स्थावरना पदने विपे (जयणा के०) जज-
ना, एटले जजना जाणवी. एने त दिशानो आहार
होय पण, अने न पण होय, केमके लोकने अंते रखा
एवा जे सूक्ष्म पांच स्थावर, ते त्रण दिशानो तथा चार

દેશાનો તથા પાંચ દિશાનો પણ આહાર લે છે. તથા દંડકવિચારની અવનૃર્ણીમાં કહ્યું છે કે, લોકની ધંદરા રહેલા જીવોને પાંચ દિશાનો આહાર હોય. તથા લોકના નિષ્કુટોમાં રહેલા જીવોને ત્રણ તથા ચાર દિશાનો આહાર હોય જે શરીરે ફરસે, તે ડંડાહાર કહીએ; ત્વચાએ ફરી ફરસે, તે લોમાહાર કહીએ; કવલાદિકનો પ્રદેપાહાર કહીએ; તેમાં નારકી જીવોને ડંડાહાર અને લોમાહાર એ બેઝ અહાર મનમાં ચિંતવ્યા પછી બેઝ અમનોહ પરિણમે, તથા દેવતાને ડંડાહાર અને લોમાહાર શુભમનોહ પરિણમે; એકેન્દ્રિયાદિક પાંચે યાવગને ડંડાહાર અને લોમાહાર હોય; તથા ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, ચોથા તિર્યચ પંચેન્દ્રિય અને પાંચમા મનુષ્ય, એમને ડંડાહાર, લોમાહાર અને કવલાહાર, એ ત્રણે આહાર હોય. એ વીશમું આહારઘાર કહ્યું.

(અહ કે૦) અથ, એટલે હવે (સન્નિતિયં કે૦) સંજ્ઞાત્રિકં, એટલે ત્રણ સંજ્ઞાનું એકવીશમું ઘાર (ત્રણિ-સ્તામિ કે૦) ત્રણિપ્યામિ, એટલે કહીશ ॥૨૯॥
ચતુર્વિદસુરતિરિણસુ, નિરણસુ અ દીહકાલિંગી

सणा ॥ विगळे हेउवएसा, सन्ना-
रदिया थिरा सवे ॥ ३० ॥

गाथा ३० मीना छुटा शब्दना अर्थ

मउविरा-चार प्रकारना.

गुरा-देवता अने.

दिरिगसु-तिर्यचने विषे.

भ-पत्नी.

निरगसु-नारकीने विषे.

दीविकासिकी-दीविकासिकी.

सणा-संज्ञा.

विगळे-विकलेंद्रियने विषे.

हेउवएसा-हेतुपदेशिकी.

सन्नारदिया-संज्ञारहित.

थिरा-स्थावर.

मउवे-सर्व.

विम्वतागर्थ:-नवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी
वैमानिक, ए (चतुर्विध सुगतिगिगसु के०) चतुर्विध
सुगतिरश्चोः एतले चतुर्विध एतले चार प्रकारना दे
तेना तेर दंभके तथा तिर्यचनो एक दंभक तेने
(अ के०) वर्त्ती (निरगसु के०) निरगसु, एतले
नारकीना एक दंभक, ए पंदर दंभके (दीविका
सिकी के०) दीविकासिकी संज्ञा. एतले एक
सिक्का मंडा होय ए अमुक काम कर्युं, अमुक
काम हे अमुक काम करीत. एम अतीत, व
अने वर्त्तमान ए त्रय काव्यविषयिक ज्ञान ते
होय तेने दंभकासिकी संज्ञा करीत.

(विगले के०) विकले, एटले विकलेंद्रियना त्रण
 दंमके एक (हेउवएसा के०) हेतुपदेशा, एटले हेतु-
 पदेशीकी संज्ञा होय. एमने जावमन ठे माटे, अने
 कांश्क मनोज्ञान सहित वर्तमानकालने विपे इष्ट व-
 स्तुमां प्रवृत्ति अने अनिष्ट वस्तुथी निवृत्तिरूप विप-
 यज्ञान होय, तेने हेतुपदेशीकी संज्ञा कहीए. तथा
 (थिरा सबे के०) स्थिराः सर्वे, एटले पांचे स्थावर
 ते (सन्नारहिया के०) संहारहिताः, एटले त्रणे सं-
 ह्राए रहित होय, कंमके एने एकज काययोग ठे,
 माटे त्रण संज्ञामांहेली एके संज्ञा न होय ॥ ३० ॥

मणुआण दीहकालिय, दिछीवाउवएसिआ
 केवि ॥ पज्जपणतिरिमणुअच्चिय, चउ-

विहदेवेसु गवन्ति ॥ ३१ ॥

गाथा ३१ मीना एटा उन्दना अर्थ.

मणुआण-मनुष्यना.

दीहकालिय-दीर्घकालिकी.

दिछीवाउवएसिआ-दृष्टिवादोष-
 दंक्षिणी.

केवि-केवलज्ञाने, बोधएवने.

पज्ज-पर्याप्ता.

पणनिरि-पंचेन्द्रिय निर्णय अने.

मणुअ-मनुष्य.

च्चिय-निधे.

चउरिह-चार दशानना.

देवेसु-देवताने निधे.

गवन्ति-जाय छे.

(चय के०) चय, एटले निश्चे (गहंति के०) गहंति
एटले जाय ते. एम देवताना तेर दंढकने विपे
गति कही ॥ ३१ ॥

इवे ए देवताना तेर दंढकनी आ गति कहं छे.

संखाउपज्जपणिंदि,--तिरिनरेसु तदेव पज्जत्ते ॥
सूदगपत्तेयवणे, एएसु चिय सुरागमणं ॥ ३२ ॥

गाथा ३२ बीना छुटा शब्दना अर्थ.

संखाउ-संख्याना वर्पना आयु-

प्यवाला.

पज्जपणिंदि-पर्याप्ता पंचेंद्रिय.

तिरि-तिर्य्येव.

नरेसु-मनुष्यने विपे.

तदेव-तैमज.

पज्जत्ते पर्याप्ता.

भु-पृथिवोकाय.

दगं-अपकाय.

पत्तेयवणे-मत्येक बनस्पतिकाय.

एएसु-ए (पांच) ने विपे.

चिय-निश्चे.

सुरागमणं-देवतानुं आगमन

(उपजयूं.)

विस्तारार्थः--असंख्याता वर्पना आयुप्यवाला यु-
गलिया टालीने शेष (संखाउ पज्जपणिंदितिरिनरेसु
के०) संख्यातायुः पर्याप्त पंचेंद्रियतिर्य्यग्नरयोः, एटले
संख्याता वर्पना आयुवाला एवा पर्याप्तपंचेंद्रिय ए-
टले पर्याप्ता पंचेंद्रिय एवा एक तिर्य्यच अने बीजा स-

કહે છે. સંમૂર્ઠિમ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય પહેલા નરક પર્યંત જાય. ત્રુજપરિસર્પ વીજા નરક પર્યંત જાય. સ્વેચ્છત્રીજા નરક પર્યંત જાય. ચતુષ્પદ સિંહ પ્રમુખ ચોથા નરક પર્યંત જાય. ઊરઃપરિસર્પ પાંચમાં નરક પર્યંત જાય. સ્ત્રી ઠઠા નરક પર્યંત જાય. મનુષ્ય અને મત્સ્ય સાતમા નરક પર્યંત જાય.

હવે કઈ નારકીના જીવ કયાં આવી ઉપજે ? તે કહે છે—સાતમા નરકનો નીકલ્યો જીવ ગર્ભજ તિર્યંચમાં હોય, અને સમકિત પણ પામે. ઠઠા નરકનો નીકલ્યો જીવ ગર્ભજ તિર્યંચ અને ગર્ભજ મનુષ્યમાં જાય, અને દેશવિરતિપણું પામે, પરંતુ સર્વવિરતિપણું ન પામે. તથા પાંચમા નરકનો નીકલ્યો જીવ ગર્ભજ મનુષ્ય થાય, અને સર્વવિરતિપણું પામે, પરંતુ કેવલ ન પામે. ચોથા નરકનો નીકલ્યો જીવ ગર્ભજ મનુષ્ય થાય, અને કેવલ જ્ઞાન પામે તો પામે, પરંતુ તે તીર્થંકર ન થાય. ત્રીજા નરકનો નીકલ્યો જીવ ગર્ભજ મનુષ્ય થાય અને તીર્થંકર પણ થાય, પરંતુ વાસુદેવ અથવા બલદેવ ન થાય. તથા વીજા નરકનો નીકલ્યો જીવ મનુષ્ય

थाय, तेमज वामुदेव, वसुदेव पण थाय, परंतु चक्र-
वर्ति न थाय. तथा पद्देला नरकनो नीकद्वयो जीव
चक्रवर्त्यादिक समस्त पदार्थां पामे. ए. नरकनुं गत्या-
गतिछार कालुं ॥ ३३ ॥

एवे पृथिवी, अप् अने वनस्पति ए वण दंदकना मीशानुं आगति
तथा गतिनुं छार फहे से-

पुढवी आउवणस्सइ,--मद्ये नारयविवज्जिया
जीवा ॥ सधे उववज्जंति, नियनिय
कम्माणुमाणेणं ॥ ३४ ॥

गाथा ३४ मीनाः छुटा शब्दना अर्थ.

पुढवी-पृथिवीकाय.

आउ-अपूकाय.

वणस्सइ-वनस्पतिकाय.

मद्ये-मध्यं, मांहे.

नारय-नारकी.

विवज्जिया-वर्जिते.

जीवा-जीवो.

सधे-सर्वे.

उववज्जंति-उपजे.

नियनिय-पोतपोतानां.

कम्माणुमाणेणं-कर्मना अनुमाने

करीने

विस्तारार्थः-एक (पुढवी आउवणस्सइमज्जे के०)

નીકલ્યા જીવનું (તેજવાજસુ કે૦) તેજોવાય્વો; એ
ટલે તેજકાય અને વાયુકાયને વિષે આવી (જવવાઉં કે૦)
ઉપપાત્તઃ, એટલે ઉપજવું થાય. એ તેજકાય અને વાયુ
કાયની આગતિ કહી ॥ ૩૫ ॥

હવે તેજકાય અને વાયુકાયની ગતિ કહે છે.

તેજવાજગમણં, પુઢવીપમુહમ્મિ હોઈ પયન-
વગે ॥ પુઢવાઈઠાણદસગા, વિગલાઈતિયં
તિહિં જંતિ ॥ ૩૬ ॥

ગાથા ૩૬ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.

તેજ-તેજકાય.

વાજ-વાયુકાયનું.

ગમણં-ગમન, જવું.

પુઢવીપમુહમ્મિ-પૃથિવી પ્રમુખ.

હોઈ-થાય છે.

પયનવગે-નવ પદને વિષે.

પુઢવાઈ-પૃથિવ્યાદિક.

ઠાણ-સ્થાનક.

દસગા-દશમાં રહેલા.

વિગલાઈ-વિકલાદિ.

તિયં-તિક.

તિહિં-તેહીજ (દશ દંડકમાં).

જંતિ-જાય.

વિસ્તારાર્થઃ—(તેજ વાજગમણં કે૦) તેજો વા
ગમનં, એટલે એક તેજસ્કાય, વીજા વાયુકાય એ વ
દંડકના જીવોનું ગમન તે જવું, અર્થાત્ તેજકાય અને

વાયુકાયના જીવોનું ચ્યવીને કયા દંડકને વિષે જડ
 ડપજવું થાય ? તે કહે છે. (પુદ્ગીપમુદ્ધમ્મિ કે૦)
 પૃથિવીપ્રમુલે, ણટ્થે પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર અને
 ત્રણ વિકલેન્દ્રિય તથા એક તિર્યચ પંચેન્દ્રિય. એ સર્વ
 મલો (પયનવગે કે૦) પદનથકે, ણટ્થે નવ પદને વિષે
 ડપજવું (હોડ કે૦) જયતિ, ણટ્થે થાય છે. એ રીતે
 સેવકાય અને વાયુકાયની ગતિ તથા આગતિ કહી.
 હવે ધન વિકલેન્દ્રિયનાં આગતિ અને ગતિ મલી એ દ્વારમાથે કહે છે.

(પુદ્ગાણદસગા કે૦) પૃથિવ્યાદિસ્થાનદ-
 શગાઃ, ણટ્થે પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર અને ત્રણ
 વિકલેન્દ્રિય, એવં આઠ થયા, તથા નવમા તિર્યચ પંચે-
 દ્રિય અને દશમા મનુષ્ય, એ દશ સ્થાનકનાં જીવ
 ચ્યવીને વિકલેન્દ્રિયને વિષે આવે, અને (વિગલાહંતિયં
 કે૦) વિકલાદિત્રિક, ણટ્થે એ ત્રણે વિકલેન્દ્રિયવાલા
 જીવ મરીને (તિર્હિ કે૦) તેપુ, ણટ્થે તેહીજ દશ
 દંડકમાં (જંતિ કે૦) યાતિ, ણટ્થે જાય. એ વિક-
 લેન્દ્રિયનાં આગતિ તથા ગતિ નામકવે છાર કહ્યાં ।૩૬।

હવે ગર્ભજ તિર્યચ તથા મનુષ્ય, એ એ દંડકવાચા
 જીવોનો ગતિ અને આગતિ કહે છે.

नीकदया जीवन्तुं (तेजवाजसु के०) तेजोवायवोः, ए.
टले तेजकाय अने वायुकायने विपे आवी (उववाउ के०)
उपपातः, एटले उपजवुं थाय. ए तेजकाय अने वायु-
कायनी आगति कही ॥ ३५ ॥

हवे तेजकाय अने वायुकायनी गति कहे छे.

तेजवाजगमणं, पुढवीपमुहम्मि होइ पयन-
वगे ॥ पुढवाइठाणदसगा, विगलाइतियं
तिहिं जंति ॥ ३६ ॥

गाथा ३६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

तेज-तेजकाय.

वाज-वायुकायन्तुं.

गमणं-गमन, जवुं.

पुढवीपमुहम्मि-पृथिवी प्रमुख.

होइ-थाय छे.

पयनवगे-नव पदने विपे.

पुढवाइ-पृथिव्यादिक.

ठाण-स्थानक.

दसगा-दशमां रहेला.

विगलाइ-विकलादि.

तियं-तिक.

तिहिं-तेहीज (दश दंडकमां).

जंति-जाय.

विस्तारार्थः—(तेज वाजगमणं के०) तेजो वायु-
गमनं, एटले एक तेजस्काय, बीजा वायुकाय ए वे
दंरुकना जीवोन्तुं गमन ते जवुं, अर्थात् तेजकाय अने

વાયુકાયના જીવોનું ચ્યવીને કયા દંઠકને વિષે જઈ
 ઉપજવું થાય ? તે કહે છે. (પુઢવીપમુહમ્મિ કે૦)
 પૃથિવીપ્રમુખે, ઇટલે પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર અને
 ત્રણ વિકલેન્દ્રિય તથા એક તિર્યચ પંચેન્દ્રિય. એ સર્વ
 મલી (પયનત્રયે કે૦) પદનત્રયે, ઇટલે નવ પદને વિષે
 ઉપજવું (હોઈ કે૦) જન્મતિ, ઇટલે થાય છે. એ રીતે
 તેજકાય અને વાયુકાયની ગતિ તથા આગતિ કહી.
 હવે ત્રણ વિકલેન્દ્રિયનાં આગતિ અને ગતિ મલી પે દ્વારસાથે કહે છે.

(પુઢવાઈઠાણદસગાં કે૦) પૃથિવ્યાદિસ્થાનદ-
 શગાં, ઇટલે પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર અને ત્રણ
 વિકલેન્દ્રિય, એવં આઠ થયા, તથા નવમા તિર્યચ પંચે-
 ન્દ્રિય અને દશમા મનુષ્ય, એ દશ સ્થાનકનાં જીવ
 ચ્યવીને વિકલેન્દ્રિયને વિષે આવે, અને (વિગલાઈતિયં
 કે૦) વિકલાદિત્રિકં, ઇટલે એ ત્રણે વિકલેન્દ્રિયવાલા
 જીવ મરીને (તિર્હિ કે૦) તેપુ, ઇટલે તેહીજ દશ
 દંઠકમાં (જંતિ કે૦) યાતિ, ઇટલે જાય. એ વિક-
 લેન્દ્રિયનાં આગતિ તથા ગતિ નામકવે દ્વાર કહ્યાં ।૩૬।

એવં ગર્ભજ તિર્યચ તથા મનુષ્ય, એ વે દંઠકવાઝા
 જીવોનો ગતિ અને આગતિ કહે છે.

गमणागमणं गप्पय,--तिरियाणं, सय-
लजीवठाणेषु ॥ सव्व जंति मणुआ,
तेऊवाऊहिं नो जंति ॥३७॥

गाथा ३७ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

गमण-गमन, जवुं.

आगमणं-आगमन, आववुं.

गप्पयतिरियाणं-गर्भज तिर्य्यचनुं.

सयल-सघला.

जोवठाणेषु-जीवनां स्थानकने
विषे.

सव्व-सर्वत्र.

जंति-जाय छे.

मणुआ-मनुष्यो.

तेऊ-तेउकाय.

वाऊहिं-वायुकाय थकी.

नो जंति-न आवे.

विस्तारार्थः--(गप्पयतिरियाणं के०) गर्भजति-
रथां, एट्ठे गर्भज तिर्य्यचनुं (गमणागमणं के०) ग-
मनागमने, एट्ठे जवुं अने आववुं, ते (सयलजीवठा-
णेषु के०) सकलजीवस्थानकेषु, एट्ठे सघला जीवनां
स्थानकने विषे होय; अर्थात् चोवीशे दंरुकने विषे
होय. ए पंचेंद्रिय तिर्य्यचनी गति तथा आगति कही
हव मनुष्यनी गति तथा आगति कहे ठे. (मणुआ
के०) मनुष्याः, एट्ठे मनुष्यना दंरुकवाला जीव च

ને (સર્વજ્ઞ કે) શર્વત્ર, ઇટલે ચોવીશે દંરુકમાં જંતિ કે) યાંતિ, ઇટલે જાય છે, મૂલ ગાથામાં સર્વત્ય ' પદના સામર્થ્યથી ચોવીશ દંરુકના જીવોમાં જાલ, ક્ષેત્ર અને સંઘચળનો યોગ થતાં સિદ્ધિમાં પણ તાય, જો ચ્યવીને મનુષ્યમાં આવે, તો તેજકાય અને શરૂકાય શિશાય વાવીશમાંથી આવે. અને (તેજવા-જહિં કે) તેજોવાયુચ્યાં, ઇટલે તેજકાય અને વાયુકાય થકી જીવ ચ્યવીને મનુષ્યના દંરુકમાં (નો જંતિ કે) નો યાંતિ, ઇટલે ન જાય. ઇટલે તેજકાય અને વાયુકાય વિના વાકી સર્વે વાવીશે દંરુકના જીવ ચ્યવીને મનુષ્યમાંહે આવે.

હવે ચોવીશે દંરુકે જીવોના (૫૬૩) જોદ વતવે છે. તેમાં પ્રથમ (૫૬૩) જીવોના જોદ કહી દેલાઢે છે. પૃથ્વી, અપ્, તેજ અને વાયુ, એ ચાર સૂક્ષ્મ અને ચાર વાદર મલી આઠ જોદ થયા. તથા જે એક શરીરને વિષે અનેતા જીવ હોય. તેને સાધારણ વનસ્પતિકાય કહીએ. વીજો જે એક શરીરને વિષે એક જીવ હોય, તેને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય કહીએ. વીજો નિગો-

ક્ષેત્ર અકર્મજૂમિનાં મનુષ્યનાં તથા તપ્તન ચર્તરછીપનાં મલી (૧૦૧) જેદે ગર્ભજ પર્યાસા ચને (૧૦૧) જેદે ગર્ભજ અપર્યાસા તથા ૧૦૧ જેદે સંમૂર્ત્તિમ મલી (૩૦૩) જેદ મનુષ્યના તે પૂર્વોક્ત વાસઠ સાથે મેલવતાં ૩૬૫ જેદ થયા.

તથા પુર્વે કહેલા નવાણું પ્રકારનાં દેવાનાને પયા-
તા ચને અપર્યાસા જેદે કરીય ત્યારે (૧૯૦) મેદ
દેવોના થાય, તે પૂર્વોક્ત (૩૬૫) સાથે મેલવતાં (૫૬૩)
જેદ જીવના થાય.

હવે (૫૬૩) મેદની ધોવીન દંડકે ગતિ અને આગતિ કહે છે.

૧ તેમા તે પ્રથમ સાતે નરકના દંડકને વિષે ગ-
તિ ચને આગતિ કહે છે. પંદર જેદવાસા કર્મજૂમિના
મનુષ્ય ચને જલચર, સ્યલચર, લેચર, હર:પરિસર્પ ચ-
ને હુજપરિસર્પ, ૯ પાંચ ગર્ભજ ચને પાંચ સંમૂ-
ર્ત્તિમ મલી પર્વીશ જેદની આગતિ પહેલા નરકને વિષે
જાણવી. હવે પહેલા નરકથી નીકળ્યા જીવની ગતિ
કહે છે. પહેલા નરકવાસા જીવ પંદર કર્મજૂમિના

મનુષ્ય અને પાંચ ગર્ભજ તિર્યચ મલી વીશ પર્યાંતા
અને વીશ અપર્યાંતા એવં ચાલીશ જ્ઞેદમાં આવી અવતરે,
તે ગતિ જાણવી.

૨ વીજા નરકે પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય અને પાંચ
ગર્ભજ તિર્યચ મલી વીશ જ્ઞેદના જીવ આવે, તે આગ-
તિ જાણવી, અને ૯ વીજા નરકથી નીકલેલા જીવ
એજ પૂર્વોક્ત વીશ પર્યાંતા અને વીશ અપર્યાંતા મલી
ચાલીશ જ્ઞેદના જીવોમાં આવી ઉપજે, તે ગતિ જાણવી.

૩ ત્રીજા નરકને વિષે પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય
તથા જલચર, સ્થલચર, સ્વેચર અને ઊરઃપરિસર્પ, પ
ઊગળીશ જ્ઞેદના જીવ આવી ઉપજે, તે આગતિ જાણ
અને ત્રીજા નરકથી નીકલેલા જીવ પંદર કર્મજૂમિના
મનુષ્ય તથા પાંચ ગર્ભજ તિર્યચ મલી વીશ
પર્યાંતા તથા વીશ અપર્યાંતા એવં ચાલીશ જ્ઞેદના જી
માં આવી ઉપજે, તે ગતિ જાણવી.

૪ ચોથા નરકને વિષે

જલચર, સ્થલચર અને

પરિસર્પ, પ

જેદના જીવ આવી ઉપજે, તે આગતિ જાણવી, અને
 ચોથા નરકથી નીકલેલા જીવ પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય
 અને પાંચ જાતિના ગર્ભજ તિર્યચ મલી વીશ પર્યાપ્તા
 અને વીશ અપર્યાપ્તા એવં ચાલીશ જેદના જીવોમાં
 આવી ઉપજે, તે ચોથા નરકના જીવોની ગતિ જાણવી.

૫ પાંચમા નરકને ત્રિપે પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય
 તથા જલચર અને ઊરઃપરિસર્પ મલી સત્તર જેદના
 જીવ આવે, તે આગતિ જાણવી, અને ૫ પાંચમા
 નરકથી નીકલેલા જીવ પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય
 અને પાંચ જાતિના ગર્ભજ તિર્યચ એવં વીશ પર્યાપ્તા
 અને વીશ અપર્યાપ્તા મલી ચાલીશ જેદના જીવોમાં
 આવી ઉપજે, તે પાંચમા નરકના જીવોની ગતિ જાણવી.

૬ ઠઠા નરકને ત્રિપે પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય
 અને જલચર મલી સોલ જેદવાલા જીવ આવી ઉપજે,
 તે આગતિ જાણવી, અને ઠઠા નરકથી નીકલેલા જીવ
 પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય અને પાંચ ગર્ભજ તિર્યચ મ-
 લી વીશ પર્યાપ્તા અને વીશ અપર્યાપ્તા એવં ચાલીશ
 જેદના જીવોમાં આવી ઉપજે, તે ઠઠા નરકના જીવો-
 ની ગતિ જાણવી.

૭ સાતમા નરકને વિષે પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય અને જલચર મલી સોલ જ્ઞેદના જીવ આવી ઉપજે, તે આગતિ જાણવી, અને સાતમા નરકથી નીકલેલા જીવ તે જલચર, સ્થલચર, સ્થેચર, ઊરઃપરિસર્પ અને જુજપ-પરિસર્પ, એ પાંચ જાતિના ગર્જન તિર્યમચાં (પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા મલી દશ જ્ઞેદ સમજવા) આવી ઉપજે, તે ગતિ જાણવી. એ સાત નરકની આગતિ અને ગતિ કહી.

હવે દેવોની ગતિ અને આગતિ કહે છે. તેમાં પ્રથમ દશ જાતિના જ્ઞવનપતિ, સોલ જાતિના વ્યંતર, પંદર જાતિના પરમાધામી અને દશ પ્રકારના તિર્યગ્-જુંજક, એ એકાવન જાતિના દેવોને વિષે એકસો અગી-યાર જાતિના જીવો આવી ઉપજે, તેમાં (૧૦૧) જ્ઞેદ-લા તો મનુષ્ય અને પાંચ ગર્જન તિર્યચ જાણવા. તથા પાંચ સંમૂર્ઠિમ તિર્યચ મલી (૧૧૧) જ્ઞેદની આ-ગતિ જાણવી. તથા એજ એકાવન જાતિના દેવોમાંથી નીકલેલા જીવ ઠેંતાલીશ જ્ઞેદમાં જાય નામ કહે છે. તેમાં પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્ય જાતિના

અંતરદ્વીપ અને એક નારંકી, એવં ૧૦૮ પર્યાંતા તથા
 ૧૦૮ અપર્યાંતા મલી ૨૧૬ થયા. તેની સાથે ૧૭૯
 પૂર્વના જેલતાં ૩૯૫ જેદ થયા. તેમાં એની ગતિ જા-
 નવી. તથા ગર્જજ તિર્યચ પંચેદ્રિયમાં ૨૬૭ જેદનાં જીવ
 થાવે, તેનાં નામ કહે છે. તેમાં પૂર્વે કહેલા ૧૭૯ જેદ,
 તથા પંદર પરમાધામી, દશ જન્તપતિ, સોલ વ્યંતર,
 દશ તિર્યગ્જંજક, દશ જ્યોતિષી, ત્રણ કિલ્ચિપીયા,
 નવ લોકાંતિક અને સૌધર્મથી માંનીને સહસ્રાર પર્યંત
 થાઠ દેવલોકના દેવો મલી ૭૧ જેદ દેવલોકના તથા
 સાત નારંકી એવં ૭૭ જેદ પૂર્વાંત ૧૭૯ સાથે મેલવી-
 ણ, ત્યારે ૨૬૭ જેદ થાય. તથા ૯ ગર્જજ તિર્યચમાંથી
 નીકળ્યા જીવ તે ૫૨૭ જેદમાં જાય, તે કહે છે. તેમાં
 ૧૭૯ પૂર્વે કહેલા અને ઘીજા પણ પૂર્વે કહેલા દેવતાના
 ૭૧ જેદ અને સાત નારંકીના સાત જેદ મલીને અઠવાણી
 જેદનાં તથા અપર્યાંતા કરીએ, ત્યારે
 ૧૬ તથા ત્રીશ અકર્મજૂમિ અને ષપ્તન
 મનુષ્યને પર્યાંતા તથા
 તેને પૂર્વાંત ૧૭૯

તથા ૧૭૬ની સાથે મેલવી, ત્યારે ૫૨૭ જોડ થાય, એ જલચર જીવો આશ્રયી જાણવા.

હવે એ ગર્જન તિર્યચના પાંચ જોડ વિવરીને કહે
 ઠે. તેમાં પ્રથમ હરઃપરિસર્પને વિષે ૨૬૭ જોડના જીવ
 આવે, અને સાતમાં તથા ઠઠા મલી વે નરકના પર્યાપ્તા
 તથા અપર્યાપ્તાના ચાર જોડ પૂર્વોક્ત ૫૨૭ માંથી વર્જીએ,
 ત્યારે શેષ ૫૨૩ જોડમાં એની ગતિ જાણવી, તથા સ્થ-
 લચરની ૨૬૭ જોડની આગતિ અને સાતમાં, ઠઠા તથા
 પાંચમાં, એ ત્રણ નરકના પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા મલી ઠ જોડ
 ૫૨૭ માંથી વર્જતાં શેષ ૫૨૧ જોડને વિષે ગતિ જાણ-
 વી. તથા સ્થલચરની ૫૨૭ જોડની આગતિ અને સાતમાં,
 ઠઠા, પાંચમાં અને ચોથા. એ ચાર નાર્કીને પર્યાપ્તા
 અપર્યાપ્તા કરતાં આઠ જોડ થાય, તે ૫૨૭ માંથી વ-
 ર્જીએ, ત્યારે શેષ ૫૧૯ જોડને વિષે એની ગતિ જાણવી.
 તથા હરઃપરિસર્પના ૨૬૭ જોડની આગતિ અને સાતમાં.
 ઠઠા, પાંચમાં ચોથા અને ત્રીજા, એ પાંચ નાર્કીના
 પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા મલી દસ જોડ ૫૨૭ માંથી વ-
 ર્જીએ, ત્યારે શેષ ૫૧૭ જોડને વિષે એની ગતિ જાણવી.

તિર્વિષ્ણના દેહક ક્ષત્રધર્મી મનિ જ્ઞાનનિ કહે છે. અને
કર્મીના દેહક ક્ષત્રધર્મી.

દેહે મનુષ્યના દેહકર્મી મનિ જ્ઞાનનિ કહે છે.
તેમાં પ્રથમ સંમૂર્તિમ મનુષ્યને વિષે ૧૭૧ જેદના જીવ
આગે, તેના નામ કહે છે. પંદર કર્મજૂમિના મનુષ્યના
પર્યાપ્તા થને અપર્યાપ્તા મણી ત્રીશ જેદ પાવ, અને તેજકાવ
તથા વાઙકાવના મુહર તથા વાદા અને તે વર્તી પ.
પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તા કરીવ, ૧૫૨ જેદના જેદ પાવ,
તે તિર્વિષ્ણના જ્ઞાનપાણીના જેદમાંથી વર્તીવ. બાકી જા.
ણીના જેદ તિર્વિષ્ણના, તથા ૧૦૧ સંમૂર્તિમ મનુષ્યના
મણીને ૧૭૧ જેદના જીવ સંમૂર્તિમ મનુષ્ય મપ્પે આગે,
અને ૫ સંમૂર્તિમ મનુષ્યમાંથી નીકળીને તેજકાવ તથા
વાયુકાવના આઠ જેદ મુખી પુરોગ. ૧૭૫ જેદના
જહ ઉપજે.

દેહે પંદર કર્મજૂમિના ગર્જન મનુષ્યને વિષે ૨૭૬
જેદના જીવ થાયી ઉપજે, તેનાં નામ કહે છે. તેમાં
પંદર કર્મજૂમિના પર્યાપ્તા થને અપર્યાપ્તા મણી ત્રીશ
જેદ, તથા તેજ થને વાયુના આઠ જેદ વર્તીને શેષ

जाणवा. ते थकी २ वादर अशिकायिया जीव अधिक,
 ते थकी ३ वैमानिक देवता अधिक, ते थकी ४-१३
 जवनपति देवो संबंधी दश दंरुकना जीव अधिक, ते
 थकी १४ सात नारकीना जीव अधिक, ते थकी १५
 व्यंतरिक देवो अधिक, ते थकी १६ ज्योतिषी देवो
 अधिक, ते थकी १७ चारिंद्रिय जीव अधिक, ते थकी
 १८ पंचेंद्रिय तिर्यंच जीव अधिक, ते थकी १९ वेइं-
 द्रिय जीव अधिक, ते थकी २० तेइंद्रिय जीव अधिक,
 ते थकी २१ पृथिवीकायिया जीव अधिक, ते थकी
 २२ अपूकायिया जीव अधिक ॥ ३९ ॥ ते थकी २३
 वायुकायिया जीव अधिक, ते थकी २४ वनस्पतिको-
 यिया जीव अधिक, निश्चये ए एक एक थकी अनु-
 क्रमे अधिक अधिक होय. ए चोवीश दंरुके अद्वय-
 हुत्वघार कह्युं.

हवे ग्रंथकर्ता पोते ग्रंथ पूर्ण करता उना श्रीजि
 नेश्वरनी स्तुति करे ठे. (जिणा के०) हे जिनाः,
 एटले अहो तीर्थंकर जगवंतो ! (इमे के०) इमे,
 एटले चोवीश दंरुकोने विपे नमवारूप जे (नावा के०)

जावाः, एटले जावो ते (सर्वत्रि के०) सर्वेऽपि, एटले
 सर्वे पण (मण. के०) मया, एटले मारेजीवे (अणंतसोपत्ता
 के०) अनंतशः प्राप्ताः, एटलेअनंति वार पाम्या ॥४०॥

संपइ तुम्ह जत्तस्स, दंरुगपयजमण-
 जग्गहिययस्स ॥ दंरुतियविरयसुखइ,
 लहु मम दित्तु सुखपयं ॥ ४१ ॥

गाथा ४१ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

संपइ-संप्रति, हमणां.

तुम्ह-तमारा.

भत्तस्स-भक्तना.

दंरुगपय-दंरुकपद.

भमण-भ्रमण करयुं ते.

जग्गहिययस्स-भग्न ययुं छे

हृदय जेनुं.

दंरुतिय-भ्रण दंरु.

विरय-विरमये करीने.

सुखइ-सुखम.

लहु-शिघ्र.

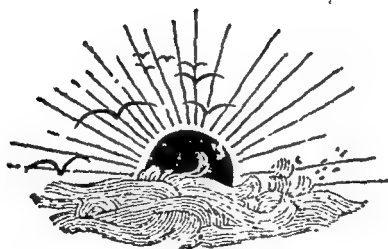
मम-मूजने.

दित्तु-आपो.

सुखपयं-पोषपद.

१) विस्तारार्थः-माटे हे जिनेश्वरो ! (संपइ के०)
 संप्रति, एटले सांप्रत काखे हमणां (दंरुगपय जमण-
 जग्गहिययस्स के०) दंरुकपदभ्रमणजग्नहृदयस्य, एटले

अथवा रचना करी आ गायामां जणावेला श्री जि
 हंसनामा आचार्य खरतरगह्वमां श्रीजिनचंद्रसूर प
 तेमनी पाटे थएला प्रसिद्ध छे. ॥ ४२ ॥ इति श्री
 रुक्मप्रकरणं बालावबोधसहितं संपूर्णम् ॥

॥ श्रीसुसंनयणी प्रकरण बालाचोप सद्वितप्रारंजः ॥
 प्रथमा प्रारंजमां मुद्रकार श्री हरिजद्रसुरिआचार्य
 जगवानने नमस्कार करवारूप मंगल गाथाकहे ठे.
 नमिय जिणं सवन्नं, जगपुज्जं जगगुरुं
 महावीरं ॥ जंबुद्वीपपयठे, वुठं सुत्ता
 सपरहेउं ॥ १ ॥

गाथा १ लीना पुढा शब्दना अर्थ.

नमिय-नमस्कार करीने.

जिणं-श्री जिनेश्वर देवने.

सवन्नं-सर्वज्ञ.

जगपुज्जं-प्रण जगतने पूज्य.

जगगुरुं-प्रण जगतना गुरु.

महावीरं-महावीर स्वामीने.

जंबुद्वीप-जंबुद्वीपने विषे रहेला.

पयठे-पदार्थो.

वुठं-कहीश.

सुत्ता-सुत्रयकी.

सपरहेउं-स्वपर हेतुप.

विस्तारार्थः-(जगपुज्जं के०) जगत्पूज्यं, एतले
 प्रण जगतने पूज्य, (जगगुरुं के०) जगद्गुरुं, एतले
 प्रण जगतना गुरु अने (सवन्नं के०) सर्वज्ञ एतले
 सर्वज्ञ एवा (जिणं के०) जिनं, एतले श्री जिनेश्वर
 देव जे श्री (महावीरं के०) महावीरं, एतले महावीर

स्वामी ते प्रत्ये (नमिय के०) नमस्कार करीने (जं-
 बुलीयप्रत्ये के०) जंबूछीपपदार्थान्, एटले जंबूछीपने
 विरे रंक्षेता गवा जे शाश्वता पदार्थों, तेने (सुत्ता के०)
 सुत्रान्, एटले सुत्रयकी जाणीने (सपरहेउं के०) स्व-
 परहेतो, एटले पोताना तथा परना हेतुण (वुछं के०)
 वक्ष्यानि. एटले हुं इग्निद्रमुनि कहीश.

एवे जे पदार्थों कहेयाना छे, तेनां द्वार माथाए करी कहे छे.
 ग्वंमा जोयणावासा. पद्ययकूमा य तित्तसेढीउं ॥
 विजयददसखिलाउं, पिंमंसिं द्वाइं संवयणी ॥१॥

माया २. तीना कृता मन्दना अर्थ.

संदा-संदिआ.

जोएल-जोएल.

जामा-जामाएज.

गवद-गवद.

कृता सिद्धि.

संभने.

विजय-जीसे.

संदोभो-श्रेणिभो.

विजय-विजय.

दद-दद.

सखियाभो-नदीभो.

पिंमंसिं समुदाये करीने.

द्वाइं थाम.

संवयणी-सम्रदिणी.

विमनामर्थः—प्रथम दमनकेचनो एक ग्वंमवा एवा

कहे मन्त्री कहेला ग्वंमा के० । ग्वंमानि, एटले ग्वंम-

आ आ जंबूद्वीपमां ठे ? चीजुं (जोयण के०) योजनवर्षाणि,
 एटसे योजननुं प्रमाण, केटलुं ठे ? त्रीजुं भरतादिक
 वासक्षेत्र केटलां ठे ? चोथुं वेताढयादिक) पंचयं
 कूटा के०) पर्वत कूटानि, एटले पर्वत केटला ठे ?
 पांचमुं ते पर्वतोना उपर कूट एटले शिखरो केटलां ठे ?
 (य के०) एटले बली ठहुं मागधादिक (तिष्ठ सेढीथो
 के०) तीर्थश्रेयणः, एटले तीर्थो केटलां ठे ? सातमुं
 वेताढ्यादिक पर्वत उपर रहेली विद्याधरो तथा आ-
 जियोगिक देवानी श्रेणिउं केटली ठे ? आठमुं कछा-
 दिक (विजय इहसखिलाओ के०) विजयद्रहसखिलाः,
 एटले विजय केटलां ठे ? नवमुं पद्मद्रहादिक द्रह के-
 टला ठे ? दशमुं गंगा सिंधु प्रमुख नदीउं केटली ठे ?
 ते कहेवाशे. ए रीते ए दश पद अथवा दश द्वारने
 (पिंढेसि के०) पिंढेः, एटले एकठा करवे करीने
 एटले एना समुदाये करीने आ (संघयणी के०)
 संप्रहणी, एटले संप्रहणी नामे प्रकरण (होइ के०)
 नवति, एटले थाय ॥ २ ॥

एवे जेको उदेंत तेको निर्देन, ए न्याय बडे प्रण
 गाथावहे प्रथम जंबूद्वीपना खांडभानुं द्वार कहे छे.

एणअसयं खंमाणं, जरहपमाणेण जाइए लखे
॥अहवा एणयसयगुणं, जरहपमाणं हवइ लखं

गाथा ३ त्रीजीना छुटा शब्दना अर्थ.

एणअसयं—एकसो ने नेवुं.

खंमाणं—खांडुआ.

जरहपमाणेण—जरहपमाणे प्रमाणे.

जाइए—भागाकार करीए.

लखे—लाख.

अहवा—अथवा.

एणयसयगुणं—एकसो ने नेवुं
गणुं.

जरहपमाणं—जरहपमाणे प्रमाणे.

हवइ—थाय.

लखं—लाख.

विस्तारार्थः—आ जंबूद्वीप ते (लखे के०) लखे,
एटले एक लाख योजननो ठे, ते(ने) पांचसें ठवीश यो-
जन अने ठ कलानुं घनुष्याकारे (जरहपमाणेण के०)
जरहपमाणे प्रमाण ठे, तेणे करीने (जाइए के०)
जाजिते, एटले जांजीए एटले जागाकार करीए, तो
(एणअसयं खंमाणं के०) नवतिशतं खंमाणां, एटले
एकसो ने नेवुं खांडुआ थाय. (अहवा के०) अथवा,
(एणयसय गुणं के०) नवतिशतगुणं, एटले एकसो
नेवुं गणु (जरहपमाणं के०) जरहपमाणे प्रमाण
करीए, एटले पांचसें ठवीश योजन ने ठ कलाने एकसो
ने नेवुंशी गुणीए तो (लखं के०) लखं, एटले एक
लाख योजन (हवइ के०) जवति, एटले थाय ॥३॥

ते आ प्रमाणे गायाना पूर्वार्धयी जागाकारनी
रीते खांमवा करवानी रीत.

माजक: यो. क. भाज्य. -
५२६-६) १००००० जंबुद्वीपनु प्रमाण,

$$५२६-६) १००० (१$$

$$= ५२६-६$$

$$४७३-१३$$

$$\times १०$$

$$५२६-६) ४७३६-१६ (९$$

$$-४७३६-१६$$

$$५२६-६) ००००-०० (०$$

$$०००००००$$

$$०००००००$$

$$४७३ \times १० = ४७३० \quad \parallel ४७३० + ६ \quad १६ = ४७३६-१६$$

क.

$$१३ \times १० = १३०,$$

$$५२६-६$$

$$\times १०$$

$$२-१६$$

$$४७३४ \times$$

$$४७३६-१६$$

$$१२) १३० (६$$

$$११४$$

$$१६$$

क.

$$६ \times ९ = ५४$$

$$१०) ५४ (२$$

$$३८$$

$$१६$$

करीए, एटले जेटलो वाटला क्षेत्रना विस्तारनो आंक होय, तेने तद्गुणो करीए, त्यारे वर्ग थाय, पढी ते वर्गना आंकने दश गुणो करतां जे आंक आवे, तेने “ विसमसमपवङ्गो ” ए रीते मोटा क्षेत्रसमासनी गाथाने विषे जे (करणी के०) करणी करवानुं कहुं ठे, ते आम्नाये करणी करीए, अर्थात् ते आंकनुं मूल शोधीए, त्यारे ते वाटला एटले गोल क्षेत्रनी (परिओ के०) परिधिः, एटले परिधि (होय के०) जवति, एटले थाय, अने पढी ते (परिउ के०) परिधिः, एटले परिधिना योजननो जे आंक आवे, ते वाटला क्षेत्रना (विष्कंज पायगुणिउ के०) विष्कंजपादगुणितः, एटले विष्कंजना यांजननो जे आंक होय, ते आंकना चोथे जागे करी गुणीए, त्यारे (तस्स गणियपयं के०) तस्य गणितपदं, एटले ते वाटला क्षेत्रनुं गणितपद थाय, एटले क्षेत्रफल थाय ॥ ७ ॥

हवे जंयूदीपनी परिधि केटला योजन थाय ? ते कहे छे.

परिही तिलस्क सोलस, सहस्स दो य सय

सत्तवीसहिया ॥ कोसतिगठावीसं,
धणुसय तंरंगुलद्धियं ॥ ८ ॥

गाथा ८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

परिही-परिधि.

तिलख-त्रण लाख.

सोलस सहस्स-सोल हजार.

दो य सय-यसै ने.

सत्तवीसहिया-सत्यावीशे अधिक.

कोसतिग-धण फोस.

अष्टावीसं-अठ्ठावीश.

धणु-धनुष्य.

सय-एकसो.

तेरंगुलद्धियं—सादा तेरअंगुल
अधिक.

विस्तारार्थः—जंवूछीपनो विष्कंज एक लाख योज-
ननो ठे, तेनी (परिही के०) परिधिः, एटले परिधि
करीए, त्यारे (तिलख के०) त्रिलक्षं, एटले त्रण लाख,
(सोलससहस्स के०) पोरुशसहस्रं, एटले सोल हजार,
(दो य सय के०) द्वे च शते, एटले वे सो अने (स-
त्तवीसहिया के०) सप्तविंशतिरधिका, एटले सत्यावीश
अधिक, तथा (कोसतिग के०) कोशत्रिकं, एटले त्रण
गाठ, तथा (अष्टावीसं धणुमय के०) अष्टाविंशति-
धनुःशतं, एटले एकसो अष्टावीश धनुः, तथा (तेरंगु-

લઠ્ઠિયં કે૦) ત્રયોદશાંગુલમર્ધાધિકં, એટલે સામા તેર અંગુલ અર્થાત્ (૩૧૬૨૨૭) યોજન ઉપર ત્રણ કોશ અને (૧૨૮) ધનુષ્ય ઉપર સામા તેર અંગુલ એટલી જંબૂદ્વીપની પરિધિ થાય ॥ ૮ ॥ તે જાણવાની રીત આ આગળ વતાવવામાં આવે છે.

નોટ—વાજુમાં પરિધિ સંબંધી ગણિત જાણવાની વીધિના પેજ ૮ જુદા આપેલા છે ત્યાર પછી સંબંધ ચાલુ છે.

॥ परिधि संबंधी गणित जाणवानी विधि ॥

१०००००

वंवुदीपनो विष्कंभ.

१०००००

वर्ग करवा सार एम रकमगी गुणाकार.

१००००००००००

वर्ग (तेने)

१०

दश गुणा करवा.

१०००००००००००

दश गुणा करतां भावेळ अंक.

१-१-१-१-१-१-१-१

विषम सम करवा.

१०००००००००००

१०

उपरना आंकमांथी पेन्वो आंक प्रण त्रिक

९-३

नव गया, एक रसो. ते एक पासे ये

(६) १००-१

मोटां उतार्या.

६

प्रणना वमणा छनो. भाग आपतां छ

एका छ.

१

१ भाग आव्यो, माटे एक एका एकना

आंकने छनी नीचे मांडवो छना आंक

६१

नीचे एक मांडतां ६१ थया.

३९

सोमांथी ६१ बाद करतां ३९ रक्षा

तेनी आगळ.

(६२) ३९००-६

उपरना मोटा आंकमांथी ग्रीजा आंक

वाळा ये मोटां उतार्या.

		मूलमां वणने नीचे एक मांडतां ३१ थाय तेना वमणा ६२ नो भाग देतां वासठ
३७२		छका ३७२ थया.
३६		छनो भाग आव्यो माटे छ छक छत्रीश
		नो आंक नीचे चांमी मुकवा.
३७५६		सरवाळो तेने
१४४		३९०० मांथी वाद करतां १४४ रखा.
६३२)	१४४०० (२	ते १४४ नी आगळ मोटा आंकमांथी
		चोथा आंक सुधीनां वे मींढां उतार्यां.
		मूलना ३१६ ना वमणा ६३२ भाग
१२६४		देतां ६३२ दु १२६४
	४	वेनो भाग आव्यो माटे वे दु ४
१२६४४		चारने नीचे चांपी मुकतां सरवाळो. तेने
१७५६		१४४०० मांथी वाद करतां शेष
६३२४)	१७५६०० (२	बधेला १७५६ आगळ उपरनी मोटी
		संख्यामांथी ५ मां आंक सुधीनां वे
		मींढां उतार्यां.
		मूल शोधवा माटे ३१६२ ना वमणा
१२६४८		६३२४ भाग आपतां ६३२४ दु १२६४८
		थया.
		वेनो भाग आव्यो माटे २ दु चारनो
४		आंक नीचे चांपी मुकयो.

125 HCH १२५ HCH १२५ HCH १२५ HCH १२५ HCH
१२५ HCH १२५ HCH १२५ HCH १२५ HCH १२५ HCH

६३३४४) ४४.१.१६.२०.११ कोरी जंगलवाणी लडा बंर सुगीर
बं डीर कुरी

६५३५२ : भद्रा मैत्री गाथे भाग दोरा

११५७०८ ५५२००८ मसि.

માનવો થાન આમ્નો માટે મળીયું મનીયું
મીઠે પાત્રી કુરવા.

४४२७११९ मरवाजों में

४८४४७१ ४२११६०० ना भाइयां पी बाद करना
शाकी रोप में रोप पीमनना फौज करवा
४ माटे थारे छगवा.

१९३७८८४ गुणाकार राशि.

६३२४५४) १९१७८८४ (३ मूल गोपबामाटे ११६३३७

नो आंक आग्यो छे तेना
बगणा ६२२४१४ ना आंके
भाग देतां १ गाउना आंक
१८९७३६२ थाय ते उप-
रमांथी बाद करतां बध्या
तेना धनुष करबा पाटे
२००० गुणवा गुणाकारनो
राशि.

१८९५६६२

४०५२२

2000

८१०४४०००

६३२४५४) ८१०४४००० (१२८

८०९५४११२

८९८८८

९६

६३२४५४) ८६२९२४८ (१३॥

८५३८१२९

९१११९

८

७२८९५२

६३२४५४) ७२८९५२ (१

६३२४५४

९६४०८

८

७७१९८४

६३२४५४) ७७१९८४ (१

६३२४५४

१३०४३०

८

उपर प्रमाणे मुल आंक ८
चमणा करी भागतां १२ने
धनुष भाग आव्यो तेना
गुणाकारनी राशि.

वाद करतां शेष धनुष तेना
अंगुल करवा माटे ९६ ए
गुणवा.

गुणाकार राशि अंगुल तेने
६३२४५४ भाग देतां १३॥
अंगुलनो गुणाकार वाद
करतां शेष अंगुल क्षय
करवा सारु आठे गुणवा गु-
णाकार करतां क्षयनी राशि.
एक भाग देतां तेदळान
६३२४५४ गया.

शेष यव राशि.

यका करवा सारु ८ गुणा.

गुणा करतां युक्तानी राशि.

एक भाग देतां तेदळान
६३२४५४ वाद गया शेष

युक्तानी राशि.

तेनी यीस करवा माटे

१११६२४०

३२४१४) १११६२४० (१

६३२४५४४८३७८६

८

३८७०२८८

६३२४५४) ३८७०२८८ (६

३७९४७२४७९५६४

८

६०४५१२

६३२४५४) ६०४५१२ (०

८

६३२४५४) ४८३६०९६ (७

४४२७१७८४०८९१८

८

३२७१३४४

गुणा गुणाकार करतां
लीख राशि.

एक भाग देतां नेटलाज
बाद करवा.

शेष लीख राशि.

बीभाग करवा भाटे आठे

गुण्या गुणाकार करतां वा-
लागु राशि.

छ भाग देतां ६३२४५४ने
छ गुणा करतां राशि.

बाद करतां शेष वालाग
राशि तेने रथरेणुं करवा ८

गुण्या गुणाकार करतां
रथरेणुं राशि.

रथरेणुंनो एक भाग न
आव्यो तेना असरेणुं करवा
आठे गुण्या.

साते भाग देतां ६३२४५४
ने साते गुणतां राशि.

बाद करतां शेष असरेणुंनी
राशि व्यवहारिक बादर
परमाणु करवा भाटे गुण्या

$$\begin{array}{r}
 ६४२४५४) ३२७१३४४ (५ \\
 \underline{३१६२२७०} \\
 १०९,०७४
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 १७४ \\
 \hline
 १८९७८८७६
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 ६३२४५४) १८९७८८७६ (३० \\
 \underline{१८९७३६२०} \\
 ५२५६ \\
 \underline{३६१} \\
 १८९७४१६
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 ६३२४५४) १८९७४१६ (३ \\
 \underline{१८९७३६२}
 \end{array}$$

गुणाकार करतां व्यवहारकि
बादर परमाणुनी राशि.

पांच भाग देतां ६३२४५४
ने पांचे गुणतां राशि.

बाद करतां व्यवहारकि
बादर परमाणुनी शेष राशि

एकैका परमाणुनी १७४

खंड करवा १७४थी गुणवा.

गुणाकार करतां एकसो

चुम्मोतेरीया खंडनी राशि.

त्रीस भाग देतां ६३२४५४

ने त्रीसे गुण्या.

बाद करतां एकसो चुम्मो-

तेरीया खंडनी राशि रही.

दरेक खंडना ३६१ कटका

करवा ३६१ ठे गुण्या

गुणाकार करतां १७४ ते-

रीया खंडवा ३६१ ठीया

कटनी राशि.

त्रण भाग देतां ६३२४५४

ने त्रणे गुणतां राशि.

५४

कटका रखा तेनो भाग
पहोने नहि.

बोजन, गाउ, धनुष, अंगुल, यव, गृका, लीस, बीभाग.
३१६२२७ ३ १२८ १३॥ १ १ १ : ६
चारेण, पसरेण, बादर परमाणु, तेना १७४ भाग, तेना ३६१ भाग, शेष.
० ७ ५ ३० ३ ५४

जंबूद्वीपनी परिधि मंलवाना करणनो यंत्र.

विष्कंभ योजन	१००००० (एक लाख)
वर्ग योजनराशि	१०००००००००० (दश अबज)
तेना दशगुणराशि	१००००००००००० (एक खर्व)
वर्ग मूळयी आवेल योजन राशि	३१६२२७
शेष राशि	४८४४७१
छेद राशि	६३२४५४
कोन माटे शेषराशिने चारे	१९३७८८४
गुणता आवेल राशि.	
छेदांकनो भाग देता आवेळा कोन.	३
शेष राशि	४०५२२
धनुष माटे २००० गुणता आवेल राशि	८१०४४०००
छेदांकनो भाग देता आवेळा अंगुल.	१२८
शेष राशि.	८९८८८
अंगुल माटे ९६ गुणता आवेल राशि	८६२९२४८

छेदांकनो भाग देतां आवेला अंगुल.

१३॥

शेष राशि.

९१११९

गाथामां अंगुल सूधीनुं प्रमाण कहेलुं छे. पण छेवटमां 'अहियं' अधिक पदना उच्चारवाथी अंगुल पछी यव, गूका, लीक्षा, बालाग, रथरेणु, त्रसरेणु, व्यवहारिक वादर परमाणु, एकसो चुम्भोतेरीया भाग तथा तेना पण त्रणसो एकठीया भाग सुगमती माटे काढी बताव्या छे !!

हवे ए जंबूद्वीपनो त्रिष्कंज एक लाख योजननो छे, तेनो चोथो जाग करीए, ते वारे पचीश हजार योजन थाय. ते पचीश हजार साथे पूर्वोक्त जंबूद्वीपनी परिधिना आंकने गुणीए, त्यारे ए जंबूद्वीपनुं गणित-पद अथवा क्षेत्रफल थाय. तेनो आंक आगली गाथाए करी कहे छे ॥ ८ ॥

सत्तेव य कामिसया, एणञ्चा वप्पन्नसयसह-

स्साइं ॥ चणणयं च सहस्सा, सयं

दिवहं च साहियं ॥ ९ ॥

गाथा २ मीना छुटा शब्दना अर्थः

सत्तेव-सात,
च-अने,
कोटी-कोटी,
सया-सैकदा,
णउआ-नेवुं,
उप्पन्नसय-उप्पन्नसो.

सहस्साइ-हजार.
चउणउयं च सहस्सा-अने चोराणुं
हजार.
सयं दिवहुं-दोढसो.
च-अने,
साहियं-साक्षेकं.

विस्तारार्थः—(सत्तेव के०) सप्त एव एटले सात
(कोमिसया के०) कोटीशतानि एटले सैकमा कोमी
अर्थात् सातसैं कोमी, उपर (णउआ के०) नवतिः,
एटले नेवुं कोमी तथा उपर (उप्पन्नसय सहस्साइ
के०) पट्पंचाशच्छतसहस्राणि, एटले उप्पन्नसो हजार
एटले उप्पन्नसोने हजारै गुणीए, त्यारे उप्पन्न लाख
थाय. (च के०) वली (चउणउयं च सहस्सा के०)
चतुर्णवतिश्च सहस्राणि, एटले चोराणुं हजार तथा
(सयं दिवहुं के०) शतं द्वयर्थ, एटले दोढसो ए उपरै
(साहियं के०) साधिकं, एटले काजेकं ॥ १९ ॥

गाउअमेगं पनरस, धणुसया तद् धणुणि

पनरस्स ॥ सट्ठिं च अंगुलाइं,
जंबूद्दीवस्स गणियपय ॥१०॥

गाथा १० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

गाउअमेगं—एक गाउ.

पनरस्स धणुसया—पंदरसें धनुष्य.

तह—तेमज.

धणूणि पनरस्स—पंदर धनुष्य.

च—वली.

सट्ठिं अंगुलाइं—साठ अंगुल.

जंबूद्दीवस्स—जंबूद्दीपनुं.

गणियपयं—गणितपद.

विस्तारार्थः—(गाउअमेगं के०) गव्यूतमेकं, एटले
एक गाउ अने (पनरस्स धणुसया के०) पंचदश ध-
नुःशतानि, एटले पंदरसें धनुष्य (तह के०) तथा,
एटले तेमज वली (धणूणि पनरस्स के०) धनुंषि पंच-
दश, एटले पंदर धनुष्य (च के०) वली (सट्ठिं अंगुलाइं
के०) पण्ठिरंगुलानि, एटले साठ अंगुल एटले (१००
५६ ७४ १५०) योजन एक गाउ अने (१५१५) धनुष्य
उपर साठ अंगुल, एटलुं (जंबूद्दीवस्स के०) जंबूद्दीपस्य,
एटले जंबूद्दीपनुं (गणियपयं के०) गणितपदं, एटले
गणितपद जाणवुं. ते आआगळ वताव्या प्रमाणे थाय.
ए योजन प्रमाणनुं वीजुं द्वार कहे ठे.

सातवी मांथामां कया मुजव जंबुद्विपना परिधिने जंबुद्वीपना
कंप १००००० ना चोया भाग २५००० साये गुणवानो यंत्रा।

१

योजन.

३१६२२७

×२५०००

००००००

००००००

००००००

१५८११३५

६३२४५४

७९०५६७५०००

१८७५० गाउ मांथी

४०० धनुषमांथी

कुल ७९०५६९४१५० योजन.

२

गाउ

३

×२५००० यो.

४) ७५००० (१८७५०

४

३५

३२

०३०

२८

१०

२०

००० गाउ.

જંબુદ્વિપનો પરિધિ તેને વિષ્કંભના
ચોથા ભાગ ૨૫૦૦૦ વહે ગુણવા.

ધનુષ

૨૦૦૦) ૩૫૧૫ (૧ ગાઝ

૨૦૦૦

૧૫૧૫ ધનુષ.

યોજન. ગાઝ. ધનુષ. અંગુલ.

૭૧૦૫૬૯૪૧૫૦—૧—૧૫૧૫—૬૦—જંબુદ્વીપનું ગણિતપદ.

સમજ.

- (૧) યોજનના અંકને ૨૫૦૦૦ ગુણ્યા, તેમાં ॥
- (૨) ઘ્ર્ણ ગાઝને ૨૫૦૦૦ ગુણી ૪ રે ભાગીએ, ત્યારે ૧૮૭૫૦
ભાગ યોજનના આવે, તે (૧) યોજનની મોટી સંખ્યામાં ઉમેરવા ॥
- (૩) એકસો અઠવાવોસ ધનુષને ૨૫૦૦૦ ગુણતાં ૩૨૦૦૦૦૦ થાય,
તેને ૮૦૦૦ ધનુષનું એક યોજન ગણી ૮૦૦૦ થી ભાગાકાર
કરીએ, તો ૪૦૦ ભાગ યોજનના આવે, તે (૧) યોજનની
મોટી રાશિમાં ઉમેરવા ॥
- (૪) સાઢા તેર અંગુલને ૨૫૦૦૦ થી ગુણતાં ૩૩૭૫૦૦ થાય, તેને
૯૬ અંગુલનું એક ધનુષ ગણી ૯૬ થી ભાગાકાર કરીએ, તો
૩૫૧૫ ભાગ ધનુષના આવે. અને ૬૦ અંગુલ રેષ રહે. તથા
૩૫૧૫ ધનુષમાંથી ૨૦૦૦ ધનુષનો એક ગાઝ કાઢી છડાવ, તો
ગાઝનો ૧ ભાગ થાય, અને ૧૫૧૫ ધનુષ રેષ પાકી રહે,
એ રીતે ડપર કહેલુ મમાણ થાય ॥

हवे जंबुद्वीपने विषे केटलां वासक्षेत्र छे ? तेनुं त्रीजुं द्वार तथा
पर्वतो केटला छे ? तेनुं चोथुं द्वार कहे छे.

जरहाइ सत्त वासा, वियडूचउ चउर (तिं)
तिस वडूयरे ॥ सोलसवस्कारगिरि, दो
चित्तविचित्त दो जमगा ॥ ११ ॥

गाथा ११ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

भरहाइ-भरतादिक.	वस्कारगिरि-वस्कारा पर्वत.
सत्त वासा-सात वासक्षेत्र.	दो-वे.
वियडू चउ-वाटला वैताड्य चार.	चित्तविचित्त-चित्र विचित्र.
चउरतिस-चोत्रीश.	दो-वे.
वडूयरे-वाटला वैताड्यथी बीजा.	जमगा-जमग अने समग.
सोलस-सोल.	

विस्तारार्थः—(जरहाइ सत्तवासा के०) जरतादी-
नि सप्त वर्षाणि, एटले जरतादि सात वासक्षेत्र ठे
तेनां नाम कहे ठे. एक जरत, वीजुं हिमवंत, त्रीजुं
हरिवर्ष, चोथुं महाविदेह, पांचमुं रम्यक, ठठुं हिर-
ण्यवंत अने सातमुं ऐरवत, ए त्रीजुं क्षेत्रद्वार कह्युं.

દેવે ચોથું શાશ્વતા પર્વતોની સંખ્યાનું દ્વાર કહે
 છે. દેવકુરુ, ઉત્તરકુરુ, એ બે યુગલિયાનાં દેત્ર મૂકીને
 વાકીનાં ચાર દેત્રમાંહે (ત્રિયદ્વ ચઠ કે०) વેતાદ્ય
 ચતુષ્કં, એટલે વાટલા વેતાદ્ય ચાર છે, અને (વઢિયરે
 કે०) વૃત્તેતરે, એટલે તે વાટપ્રા વેતાદ્યથી ઇતર એટલે
 ધીજા વહી (ચગરતિસ કે०) ચતુર્લિશત્, એટલે ચો-
 ગ્રીશ વેતાદ્ય લાંબા છે, તથા (સોલસચરકારગિરિ
 કે०) પોરુશ ચક્રસ્વત્રાગિરિ, એટલે સોલ તો ચરકારા
 પર્વત વિજયાંતરી છે. વહી (ચિત્તવિચિત્ત કે०) ચિત્ર-
 વિચિત્રો, એટલે એક ચિત્ર અને વીજો વિચિત્ર, એ
 (દો કે०) દ્વો, એટલે બે પર્વત છે, અને (જમગા કે०)
 યમકો, એટલે એક જમગ અને વીજો સમગ એ (દો
 કે०) દ્વો, એટલે બે પર્વત છે ॥ ૧૧ ॥

દો સય કણયગિરીણં, ચગ ગયદંતા યતદ્
 સુમેરુ ય ॥ ઇ વાસહરા પિંકે, એગુણસત્તરિ
 સયા દુન્નો ॥ ૧૨ ॥

ગાથા ૧૨ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.

દો સય-વસેં.

કળયગિરિણં-કંચનગિરિ

ચઝ ગયદંતા--ચાર ગજદંતા

ય--અને

તદ્--તેમજ

સુમેરુ-સુમેરુ પર્વત

ય-અને

છ વાસઠરા--છ વર્પધર

પિંડે-એકઠા કરીએ

એગુણસત્તરિ--ઓગણોતેર

સયા ડુન્ની-વસેં

વિસ્તારાર્થ:-દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુ, એ બે યુગ-
લિયાનાં ક્ષેત્રસંવંધી એકેકા ક્ષેત્રમાં પાંચ પાંચ ડ્રહ
ઠે, અને તે એકેકા ડ્રહને ઝનય પાસે દશ દશ કંચન-
ગિરિ ઠે, ત્યારે વેઝ ક્ષેત્રના મહી (દો સય કળયગિ-
રીણં કે०) દ્વિશતે કનકગિરિણાં, એટલે વસેં કંચન-
ગિરિ ઠે. (ય કે०) ચ, મહી (ચઝ ગયદંતા કે०)
ચત્વારો ગજદંતાઃ, એટલે ચાર ગજદંતા પર્વત ઠે. (તહ
કે०) તથા, એટલે તેમજ સુમેરુ (કે०) સુમેરુઃ, એટલે
એક સુમેરુ પર્વત (ય કે०) ચ, અને બે પાસેના ત્રણ
ત્રણ મહી (ઠ વાસઠરા કે०) પરુ વર્પધરાઃ, એટલે
ઠ વર્પધર પર્વત ઠે. એ સર્વને (પિંડે કે०) પિંડે, એટલે
એકઠા કરીએ, તો (સયા ડુન્ની કે०) શતે ઠ, એટલે
વસેં ને (એગુણસત્તરિ કે०) એકોનસત્તિઃ, એટલે ઝગ-

णोत्तर उपर, एटला पर्वतनी संख्या जंबूद्वीपमां थाय.

ए चोथुं पर्वतछार कह्युं ॥ १२ ॥

एवे पांचसुं कया पर्वमां केटलां कुट होय तेमांनी संख्यानुं द्वार कहेछे.

सोअसवस्कारेसु, चउ चउ कूमा य हुंति पत्तेयं ॥

सोमणसगंधमायण, सत्तठ

रुप्पिमहद्धिमवे ॥ १३ ॥

गाथा १३ मोना छुटा शब्दना अर्थ.

मोअस-सोअ.

सवस्कारे-सुवस्कार पर्वतने विषे.

चउ चउ-चार चार.

कूटा-कुट.

य-अने.

हुंति-छे.

पत्तेयं-प्रत्येके.

सोमणस-सौमनस.

गंधमायण-गंधमादन.

मन-मान.

अट्ट-भाट.

य-अने.

रुप्पि-रूपो.

महद्धिमवे-महादिमवंतने विषे.

विस्तरायः- (सोअसवस्कारेसु के०) शोरुशवस्कारेसु, एटले सोअ वदस्कार पर्वतने विषे (पत्तेयं के०) प्रत्येकं, एटले प्रत्येके (चउ चउ कूमा के०) चत्वारि चत्वारि कूटानी एटले चार चार कूट (हुंति के०) नवन्ति, एटले छे. ते चारे सोअ पर्वतनां चांसठ कूट ..

(य के०) च, तथा (सोमणसगंधमायण के०) सोमनसगंधमादने, एटले एक सोमनस अने बीजोगंधमादन, ए वे गजदंत गिरिने विषे प्रत्येके (सत्त के०) सत्त, एटले सात सात कूट ते, (य के०) च, एटले तथा (रुषि महाहिमवे के०) रुक्मिमहाहिमवति, एटले एक रुक्मिपर्वत अने बीजो महाहिमवंत पर्वत, ए वे पर्वतने विषे प्रत्येके (अष्ट के०) अष्ट, एटले आठ आठ कूट ते, एवं चोराणु कूट अयां ॥ १३ ॥

चतुर्तीसविंशसु विज्जप्पदनिमट्टनीलवंतसु ॥
तद मालवंतसुरगिरि, नव नव कूटाइ पत्तेयं ॥ १४ ॥

साया १४ मीना द्वा गवदना भर्थ.

चतुर्तीस-चोत्रीस.

विंशसु-वैत अने विषे.

विज्जप्पद-विज्जप्पद.

गिरि-गिरि अने.

नीलवंतसु-नीलवंतने विषे.

नव-नेमज

मालवंत माल्यवंत अने.

सुरगिरि-सुर पर्वतमां.

नव नव कूटाइ-नव नव कूट.

पत्तेय प्रत्येके.

विस्तारादेः—(चतुर्तीसविंशसु के०) चतुर्विंश-

विंशसु. एटले चोत्रीस वैताइ पर्वतने विषे तथा

(વિહ્વૃપદ નિસદનીશ્રવંતેસુ કે૦) વિશુત્પ્રજનિપથની-
 શ્રવત્સુ, ઇટલે વિશુત્પ્રજ નામે ગજદંત ગિરિ તથા નિ-
 પથ પર્વત અને નીશ્રવંત પર્વતને વિષે (તદ્ કે૦) તથા
 ઇટલે તેમજ (માલવંત સુરગિરિ કે૦) માલ્યવત્સુર-
 ગિરિણિ, ઇટલે માલ્યવંત નામે ગજદંત પર્વત તથા
 મેરુ પર્વત એ ઊગળચાલીશ પર્વતને વિષે (પત્તયં કે૦)
 પ્રત્યેકં, ઇટલે પ્રત્યેકે (નવ નવ કૂમાઈ કે૦) નવ નવ
 કૂટાનિ, ઇટલે નવ નવ કૂટ છે, તે વારે (૩૫૧) કૂટ
 થયાં. તેની સાથે પૂર્વજ્ઞાં (૯૪) કૂટ મેશ્રવતાં (૪૪૫)
 કૂટ થાય ॥ ૧૪ ॥

દિમસિદરિસુ ઇક્કારસ, ઇય ઇગસઠીગિરીસુ
 કૂમાણં ॥ એગત્તે સઘધણં, સયચરો

સત્તસઠીય ॥ ૧૫ ॥

ગાથા ૧૫ મીના છૂટા શબ્દના અર્થ.

દિપ-દિપવંતગિરિ અને.

મિદરિમુ-શિખરી પર્વતને વિષે.

ઇક્કારસ-અગીયાર.

ઇય-એ રીતે.

ઇગસઠી-એકસઠ.

ગિરીમુ-પર્વતને વિષે.

કૂડાણં-કૂટ

એગત્તે-એકત્રા કરીય.

सव्वधणं-सर्व संख्याए
सयचउरो-चारसैं.

सत्तसठ्ठी-सडसठ
य-वळी.

विस्तारार्थः—(हिम सिंहसु के०) हिम वत्ति-
खरिणोः, एटले हिमवंत गिरि तथा शिखरी पर्वतने
विपे प्रत्येके (इकारस के०) एकादश, एटले अगी-
यार अगीयार कूट ठे, (इय के०) इति, एटले आ-
रीते (इगसठ्ठीगिरीसु के०) एक पट्टि गिरिपु, एटले
एकसठ पर्वतने विपे जे (कूमाणं के०) कूटानां, एटले
कूट ठे, तेने (एगत्ते के०) एकत्वे, एटले एकठा क-
रीए, तो (सव्वधणं के०) सर्वधनं, एटले सर्व संख्याए
(सयच उरो के०) शतचत्वारि एटले चारसैं (य के०)
च एटले अने (सत्तसठ्ठी य के०) सत्तपट्टिः, एटले
सत्तसठ कूट थाय ॥ १५ ॥ ते आवी रीतेः—

चउसत्तअठनवगे,—गारसकूमेहिं गुणद
जहसंखं ॥ सोलसट्टुगुणयालं, डवे य
सगसठि सयचउरां ॥ १६ ॥

गाथा १६ मीना कृता शब्दना अर्थ.

३-चार,
 ४-सात
 ५-आठ
 ६-नव,
 ७-अगीयार
 ८-कुटे
 ९-गुणहार करो
 १०-संख्यं-यथासंख्याण.

मोक्षम-मोक्ष
 दु-वे
 दु-वे
 गुणगालं-भोगणवाप्तीन.
 दुवे-यं पर्वतने.
 य-भने.
 सगमहि-मडमड.
 सयचउरो-चारसैं.

विस्तारार्थः-(सोलस पुट्टगणयालं दुवे य के०)
 पोरुशद्विछयेकोन . चत्वारिशत् छी च, एटले सोळ, वे,
 वे, उगणचाळीश अने वे, ए पांच पर्वतोनी संख्याना
 थंकोने (चळसत्त अछनवगे कारस कुडेहिं के०) चतुः
 सताष्टनवके कादशकुटैः, एटले चार, सात, आठ, नव
 अने अगीयार, ए पांच कुटना थंको साथे (जहसंखं
 के०) यथासंख्यं, एटले अनुक्रमे (गुणह के०) गुण-
 यत, एटले हे गणितने जाणनारा पंक्तितो ! तमें गुणा-
 कार करो. तो सर्व मळी (सगसछि य सय चउरो
 के०) सप्तपष्टिः शत चत्वारि, एटले ४६७ कुट थाय,
 अर्थात् सोल पर्वतने चार कुटे गुणतां सोसठ थाय.

તથા વે પર્વતને સાત કૂટે ગુણતાં ચૌદ થાય, તથા વે પર્વતને આઠ કૂટે ગુણતાં સોલ થાય, તથા ઊગણચાલીશ પર્વતને નવ કૂટે ગુણતાં ૩૫૧ થાય, તથા વે પર્વતને અગીયાર કૂટે ગુણતાં વાત્રીશ થાય. એ રીતે જે જે પર્વતોની ઉપર પૂર્વે કૂટની સંખ્યા કહી છે, તે તે પર્વતોને તેટલા કૂટે ગુણતાં યથાસંખ્યાએ સમસઠ સહિત ચારસેં થાય. એ પર્વતો ઉપર કૂટ છે, તે કહ્યાં ॥૧૬॥

દેવે સાઠ ભૂમિકુટ છે, તે કહે છે.

ચતુર્તીસં વિજયસુ, ઝસદકુમા અઠ મેરુ-
જંબૂમિ॥અઠ ય દેવકુરા(ઈં) એ, હરિકુ-
મ્હરિસ્સદે સઠી ॥ ૧૭ ॥

ગાથા ૧૭ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.

ચતુર્તીસં-ચોત્રીશ
વિજયસુ-વિજયને વિષે
ઝમદકુટા-રુપમકુટ
અટ્ટ-આટ.
મેરુ-મેરુ પર્વત તથા
જંબૂમિ-જંબૂઝનાં

અટ્ટય-આટ
દેવકુરાણ-દેવકુરુમાં
હરિકુટ-હરિકુટ
હરિસ્મદ્-હરિસદકુટ
મઠી-સાઠ

विस्तारार्थः—(विजयसु विजयपु, एटले के०) च-
 क्रवर्त्तीनां चोत्रीश विजयने विपे प्रत्येके एकेक श्रपन-
 कूट करतां (चउतीसं के०) चतुरश्रिंशत्, एटले चो-
 त्रीश (उसहकूमा के०) श्रपनकूटानि, एटले श्रपन-
 कूट ठे, तथा (मेरु जंघुमि के०) मेरु जवोः, एटले मेरु पर्व-
 तमांशने जंघुमिमां (अष्ट के०) अष्ट; एटले आठ आठ
 कूट ठे, तथा (देवकुराए के०) देवकुरौ, एटले देवकुरु
 मध्ये (अष्टय के०) अष्टकं एटले आठ कूट ठे, तथा
 शाखिवृक्ष मध्येना (हरिकूरु हरिसिंहे के०) हरिकूट
 हरिसिंहे, एटले हरिकूट अने हरिसिंहकूट ए वे स-
 दित (सछी के०) पष्टिः, एटले साठ चूमिकूट ठे. ए
 पांचमुं कूटनी संख्यानुं द्वार कहं ॥ १७ ॥

इवे छट्ठं भागधादि तीर्थोनी संख्यानुं द्वार कहे छे.

भागद्वरदामपञ्चा,—संतिच विजयसु एर-
 वयजरहे ॥ चउतीसा तिहिं गुणिया,
 दुरुत्तरसयं तु तिवाणं ॥ १८ ॥

गाथा १८ भीमा दुष्टा शब्दना अर्थ.

मागह-मागध.

वरदाम-वरदाम

पभास-प्रभास

तिच्छ-तिर्थ.

विजणसु-विजयने विपे

एरवय-एरवत क्षेत्र अने

भरहे-भरत क्षेत्रने विपे

चउतीसा-चोत्रीश.

तिहिं-त्रणे

गुणिया-गुणीए

दुरुत्तरसयं-वे अधिक एकसो

एटले एकसो वे.

तु-वली

तिच्छाणं-तीर्थ.

(विस्तारार्थः—(विजणसु कै०) विजयेषु, एटले चोत्रीश विजयने विपे तथा (एरवय भरहे कै०) एरवत भरते, एटले एरवत क्षेत्र अने भरत क्षेत्र मली चोत्रीश स्थानकने विपे प्रत्येके एक (मागह वरदाम पचासतिथं कै०) मागध वरदाम प्रचास तीर्थ, एटले मागध, वीजु वरदाम अने वीजु प्रचास, ए त्रण तीर्थ ठे, माटे ए (चउतीसा कै०) चतुर्विंशत, एटले चोत्रीशस्थानक ठे. ते (तिहिं कै०) त्रिमिः, एटले त्रणे (गुणिया कै०) गुणीए, त्वारे (तु कै०) वली (दुरुत्तरसयं तिच्छाणं कै०) द्युत्तरशतं तीर्थानां, एटले, वे अ-
एकसो तीर्थ थाय ॥ १७ ॥

हे मानमु श्रेणिश्रीनी मण्ड्यानुं दार कहे छे.

વિદ્યાહરઅજિતગિયં, સઢીઝ મુન્નિ મુન્નિ-
 વેયઢે ॥ ઇય ચઝગુણ ચઝતીસા,
 ઠતીસસયંતું સેઢીણં ॥ ૧૯ ॥

ગાથા ૧૯ પીના છુટા શબ્દના અર્થ.

વિદ્યાહર-વિદ્યાધર.
 અભિઓગિય-આભિયોગિક.
 મેઢીઓ-એણિઓ.
 હુન્નિ હુન્નિ-વે વે.
 વેયઢે-વૈતાહયને વિષે.
 ઇય-૯ રીતે.

ચઝગુણ-ચાર ગુણ કરતાં.
 ચઝતીસા-ચોત્રીશ.
 ઠતીસસયં-૯૬૦ ને છત્રીશ.
 મુ-મલી.
 સેઢીણં-એણિઓ.

વિસ્તારાર્થ:- (વેયઢે કેળ) વૈતાહયે, ૯૬૦ વૈ-
 તાહયને વિષે ૯૬૦ (વિદ્યાહર અજિઓગિયસેઢીઆ
 કેળ) વિદ્યાધરાજિયોગિક એણી, ૯૬૦ વિદ્યાધર અને
 વીજા અજિયોગિક દેવોની એણિઝ (દુત્રી દુત્રી કેળ)
 ઢે ઢે, ૯૬૦ વે વે ઠે. ૯૬૦ એકેકા વૈતાહયની ઊપર
 વે એણિ વિદ્યાધરોની અને વે એણિ આજિયોગિક દે-
 વોની મલીને ચાર ચાર એણિઝ ઠે, ત્યારે (ઇય કેળ)
 ઇતિ, ૯૬૦ આ પ્રમાણે (ચઝતીસા કેળ)

શ્રિ.

एटले चोत्रीश दीर्घ वैताढ्य ते (चतुगुण के०) चतु-
 गुणा, एटले चार गुणा करतां (तु के०) वली (ठत्तीस-
 सयं सेढीणं के०) पट्त्रिंशत्तं श्रेणीनां, एटले एकसो
 ने ठत्रीश श्रेणिं जंबूद्वीपमां थाय, ॥ १९ ॥

हवे आठमं विजयनी संख्यानुं द्वार अने नवमं मोटा द्रवनी संख्यानुं

द्वार एक गाथाए करी कहे छे—

चक्कीजेअवाइं, विजयाइं इठ हुंति
 चउतीसा ॥ महदह ठ पउमाइं, कु-
 रूसु दसगं ति सोलसंग ॥ २० ॥

गाथा २० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

चक्कीजेअवाइं—चक्रवर्तीने

जीतवा योग्य.

विजयाइं—विजय.

इच्छ—इहां.

हुंति—छे.

चउतीसा—चोत्रीश.

महदह=मोटा द्रह.

छ—छ.

पउमाइ—पञ्चादिक.

कुरूसु—कुरुने विपे.

दसगं—दश.

ति—एम.

સોલસગં—સોલ.

विस्तारार्थः—(चक्कीजेअवाइं के०) चक्रिजेतव्याः

एटले चक्रवर्ती जीतीने जे क्षेत्रने विपे राज करे एवा

अवर्त्तने जीतवा योग्य (विजयाई के०) विजयाः,
 एटले विजय ते (इष्ट के०) अत्र, एटले आ जंवूछी-
 पने विपे बत्रीश तो महाविदेहनां अने एक ऐरवंत
 तथा एक जरत मली (चउतीसा के०) चतुस्त्रिंशत्,
 एटले चोत्रीश (हुंति के०) जवंति, एटले ठे.

हवे (पञ्चमाष्ट महद्द के०) पद्मादिका महा-
 द्रहाः, एटले धीजा द्रहोनी अपेक्षाए मोटा द्रहो, ते
 एक पद्म, धीजो महापद्म, त्रीजो तिगिहि, चोथो केसरी,
 पांचमो पुंरुरिक अने ठठो महापुंरुरिक, ए (ठ के०)
 पद्, एटले ठ ठे, तथा (कुरुसु के०) कुर्योः, एटले दे-
 वकुरु अने उत्तरकुरुने विपे (दसगं ति के०) दशकं
 इति, एटले दश इह ठे. ए रीते सर्व मली (सोल-
 सगं के०) पोरुशकं, एटले सोल मोटा इह जंवूछीपमां
 जाणवा ॥ २० ॥

हवे दशमुं नदीओनो सम्पावुं द्वार करे छे.

गंगा सिंधू रत्ता, रत्तवई चउ नईउं पत्तेयं ॥

चउदसदिं सदस्सेदिं, सम वंशति

जखदिम्मि ॥ २१ ॥

ગાથા ૨૧ મીના છુટા શબ્દના અર્થ.

ગંગા-ગંગા.

સિંધુ-સિંધુ

રક્તા-રક્તા

રક્તવદ્-રક્તવતી

ચત્-ચાર

નદીઓ-નદીઓ

પત્તેયં-પ્રત્યેકે

ચત્સહિં સહસ્તેહિં-ચૌદ

હજાર નદીઓના પરિવારે

સમગં-સાથે

વચંતિ-મળે છે, જાય છે

જલહિમ્નિ-સમુદ્રમાંહે

વિસ્તારાર્થ:-જંબૂદ્વીપમાંહે દક્ષિણદિશાવર્તી જ-
રત નામે વિજયમાં એક (ગંગા કે) ગંગા, એટલે ગંગા
અને વીજી (સિંધુ કે) સિંધુ; એટલે સિંધુ એ વે નદી
ઠે, તથા જંબૂદ્વીપમાંહે ઉત્તરદિશાએ એરવત નામે વિ-
જયમાં એક (રક્તા કે) રક્તા, અને વીજી (રક્તવદ્
કે) રક્તવતી, એ વે નદી ઠે. એમ (ચત્ કે) ચત-
સુ; એટલે ચાર (નદી કે) નદી; એટલે નદીઁ તે
(પત્તેયં કે) પ્રત્યેક, એટલે પ્રત્યેકે એકેકી નદી (ચ-
ત્સહિં સહસ્તેહિં કે) ચતુર્દશમિઃ સહસ્રૈઃ, એટલે
ચૌદ હજાર નદીઁના પરિવારે છે, તેની (સમગં કે)
સમગં, એટલે સાથે અર્થાત ઠપ્પન હજાર નદીઁની
(જલહિમ્નિ કે) જલધી, એટલે સમુદ્રમાંહે

वचंति के०) व्रजंति, एटले जाय ठे ॥ २१ ॥

एवं अङ्गित(रिया)रगा चत्तरो पुण अठवी-
ससहस्सेहिं ॥ पुणरवि ठप्पन्नेहिं, सह-
स्सेहिं जंति चउ सलिला ॥२२॥

गाथा २२ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

एवं-एव	पुणरवि-वली पण
अङ्गितरगा--अज्यंतर क्षेत्रनी	छप्पन्नेहिं सहस्सेहिं--छप्पन्न ह-
चत्तरो-चार	जारना परिवार सहित
पुण-वली	जंति-जाय छे
अठव समहस्सेहिं--अठ्ठावीस	चउ-चार
दजारना परिवार सहित	सलिला-नदीओ

विस्तारार्थः—(एवं के०) एवं, एटले ए प्रमाणे
हिमवंत अने हिरण्यवंत ए वे युगलियानां (अङ्गित
रगा के०) अज्यंतरगाः, एटले अज्यंतर क्षेत्रनी नदीउं
एक रोहिता, बीजी रोहितांशा, बीजी रूपकूला अने
चोथी सुवर्णकूला, ए (चत्तरो के०) चतस्रः, एटले
चार नदीउं ते (पुण के०) पुनः, एटले वली एकेकी
नदी (अठ्ठावीससहस्सेहिं के०) अष्टाविंशतिसहस्रैः,

एटले अठ्ठावीस हजार नदीउंना परिवार सहित समुद्र
मध्ये जले ठे. (पुणरवि के०) पुनरपि, एटले वत्री
पण एक हरिवर्षे अने बीजुं रम्यक ए वे अच्यंतर यु-
गलियानां क्षेत्रनी एक हरिकांता, बीजी हरिसखिला,
त्रीजी नरकांता अने चोथी नारीकांता, ए (चउ स-
खिला के०) चतस्रः सखिलाः, एटले चार नदीउं ते
प्रत्येके एकेकी नदी (ठप्पन्नेहिं सहस्सेहिं के०) षट्प-
चाशता सहस्रैः, एटले ठप्पन हजार नदीना परिवार
सहित समुद्र मध्ये (जंति के०) यांति, एटले जाय ठे ॥११॥

हवे महाविदेहनी नदीओ कहे छे:-

कुरुमध्ये चउरासि, सहस्साइं तह य विजय-
सोलससु ॥ बत्तीसाण नईणं, चउदस
सहस्साइं पत्तेयं ॥ २३ ॥

गाथा २३ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

कुरुमध्ये-उत्तरकुरु देवकुरु मांहेली.	विजयसोलससु-सोल विजयम.
चउरासि-चोराशी.	बत्तीसाण नईणं-वत्रीश नदीओ.
सहस्साइं-हजार.	चउदससहस्साइं-चौद हजार.
तह य-तेमज.	पत्तेयं-प्रत्येक.

विस्तारार्थः—(कुरुमध्ये के०) कुरुमध्ये, एटले उ-
त्तरकुरु, देवकुरु नामे युगलियानां क्षेत्रमांहेली सीता
अने सीतोदा नदीमां प्रत्येके० ठ ठ अंतर नदीउं जले
वे. ते ठ नदीनो पणिवार (चउरासि सहस्साइं के०)
चतुरशीतिः सहस्राणि, एटले चोराशी हजार नदीउं-
वे (तह य के०) तथा च, एटले तेमज पश्चिम महा-
विदेहना (विजयसोखससु के०) विजयपोरुंशपु सोख
विजयमां प्रत्येकं रक्ता अने रक्तवती पृथी वे नदीउं
गणतां (वत्तीसाण नईणं के०) द्वात्रिंशतो नदीनां, एटले
वत्रीश नदीउं थाय. ते (पत्तयं के०) प्रत्येकं, एटले
एकेकी नदीनो (चउदस सहस्साइंके०) चतुर्दश सही
स्राणि, एटले चोद हजार नदीउं समुद्रमां जाय वे ॥२३॥

भागक फही गया, ए रीते व्याख्यान करतां विजयने छेदनारी

ग्राहवती विगेरे छ नदीओनी प्रह्वणा उपेक्षित थाय छे.

माहे ते नदीओनुं वर्णन अन्य आचार्योंना मते बीजी रीते फहे छे ॥

चउदससहस्मगुणिया, अमृतीस नईउं विजय-
मविह्वा ॥ सीउंयाए निवर्मांत, तह य सीयाइं
एमेव ॥ २४ ॥

गाथा २४ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

चउदससहस्स-चौद हजार.

गुणिया-गुणतां.

अडतीस-आडतीश.

नइओ-नदीओ.

विजयमघिल्ला-(सोल) विजय
मांहेली.

सीओयाए-सीतोदा नदीमां.

निवडंति-भले छे.

तह य-तेमज.

सीयाइं-सीता नदीमां.

एमेव-एमज.

विस्तारार्थः-ए रीते (विजयमघिल्ला के०) वि-
जयमध्यवर्तिन्यः, एटले सोल विजयमांहेली (अरु-
तीस नइउं के०) अष्टात्रिंशन्नद्यः, एटले आरुतीश
नदीउं ठे, तेने (चउदससहस्सगुणिया के०) चतुर्दश-
सहस्रगुणिताः, एटले चौद हजारे गुणतां (५३२०००)
नदीउं थाय, ते (सीउंयाए के०) सीतोदायां, एटले
सीतोदा नदीमां (निवडंति के०) निषतंति, एटले
जले ठे, (तह य के०) तथा च, एटले तेमज (सी-
याइं के०) सीतायां, एटले सीता नदीमां पण (एमेव
के०) एवमेव, एटले एमज पूर्व महाविदेहनां सोल
विजयनी (५३२०००) नदीउं मले ठे ॥ २४ ॥

शुक्लार एव अर्थने स्पष्ट करतां जंबूद्वीपनी सर्व नदीनी संख्या कहे छे.

सीयासीउयावि य, वत्तीससहस्स

पंचस्रखेहिं ॥ सवे चउदस लाखा,

छप्पन्न सहस्स मेलविया ॥१५॥

गाथा २५ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

मीया-मीता नदी.

मीमोपावि-सीतोदानदी पण.

ए-धने.

पनीममहस्स-वषीश हजार.

पंचस्रखेहिं-पांच लाख.

सवे-सर्वे.

चउदस लाखा-चौद लाख.

छप्पन्न सहस्स-छप्पन्न हजार.

मेलविया-मेलवनां.

विस्तारार्थः- तथा (सीया सीउयावि य के०) सीता
थने सीतोदा ए वे नदी पण प्रत्येके (वत्तीससह
पंचस्रखेहिं के०) छात्रिंशत्सहस्रपंचस्रशेः, एतस्य पांच
लाख ने वषीश हजार नदीउं सहित समुद्रमां जाय
ते. एम (सवे के०) सर्वाः, एतस्य सर्वे मन्त्री जंबूद्वीप
मध्ये (चउदस लाख के०) चतुर्दश खदानि, एतले
चौदलाख थने (छप्पन्न सहस्स के०) पट्पंचाशत्सह-

સાણિ, એટલે ઠપ્પન હજાર નદીઝ (મેલવિયા કે)
મેલિતાઃ, એટલે મેલવી ચકી થાય ॥ ૨૫ ॥

હવે એ નદીઓના પ્રવાહ અને મુખનું પહોલપણું કહે છે.

ઠજ્ઞોયણે સકોસે, ગંગાસિંધૂણ વિઘ્વરો

મૂલે ॥ દસગુણિઝ પજ્જંતે, શ્ય દુદુ-

ગુણેણ સેસાણં ॥ ૨૬ ॥

ગાથા ૨૬ મીના છુટા શબ્દના અર્થ :

ઠજ્ઞોયણે--ઠ યોજન.

સકોસે--એક કોસ સહિત.

ગંગાસિંધૂણ--ગંગા અને સિંધુ એ
બે નદીઓના.

વિઘ્વરો--વિસ્તાર.

મૂલે--મૂલમાં.

દસગુણિઓ દશ ગુણો.

પજ્જંતે--પર્યંત, છેડે.

શ્ય--એમ.

દુદુગુણેણ--વમણો વમણો ગુણતાં.

સેસાણં--શેષ, વાંકી રહેલી.

વિસ્તારાર્થઃ--(ગંગાસિંધૂણ કે) ગંગાસિંધ્વોઃ, એટલે ગંગા
અને સિંધુ એ બે નદીઝના (મૂલે કે) મૂલમાં (વિઘ્વરો,
કે) વિસ્તરઃ, એટલે વિસ્તાર ઠજ્ઞોયણે પર યોજનાનિ
એટલે ઠ યોજન (સકોસે કે) સકોશાનિ, એટલે
એક કોશ સહિત એટલે સવા ઠ યોજનનો મૂલમાં

यां पद्मद्वयकी नीकत्री, त्यां एटसो विस्तार ठे.
 पवी तेयकी वधतो वधतो (दसगुणित के०) दश-
 गुणितः, एटसे दश गुणा कातां साकी वासठ योज-
 ननो विस्तार समुद्रमां मली, त्यां (पङ्कते के०) प-
 र्यते, एटसे ठेडे विस्तार ठे. (इय के०) इति, एटसे
 ए रीते (दुद्रुगुणणेण के०) छिद्रिगुणनेन, एटसे व-
 मणो वमणो गुणतां (सेसाणं के०) शेपाणां, एटसे
 शेष नदीउंना जेवा क्रमे पूर्वे कह्युं ठे, ते प्रमाणे निर्ग-
 मन थने प्रवेश अनुक्रमे एक वीजायकी वमणा व-
 मणा जाणवा ॥ २७ ॥

इवे मूत्रकार सुग्ध जगोने घोष धवा माटे वर्षपर पर्वतोनी उंचाड
 तथा वर्ण कहे छे—

जोयणसयमु (चिछा) विवक्षा, कणयमया
 सिद्धरिचुद्धहिमवंता ॥ रुपिमहाहिमवंता,
 दुसउच्चा रुप्पकणयमया ॥ २७ ॥

गाथा २७ मीना छुटा शब्दना भर्थ.

जोयण—योजन.
 सयं—एकगो.

कणयमया—कनकमय, सोनाजेवा.
 उच्चिद्धा—उंचा.

(॥६ के०) अवगाढाः, एटले अवगाढा ठे, एटले जे
 रित चारसं योजननो उंचो कद्यो ठे, ते चारसं योज-
 नो चोयो जाग एकसो योजन थाय, तेटलो पृथिवी-
 जलमां उंचो अवगाढी रह्यो ठे, अने पांच मेरु पर्वत
 जे ठे, तेमां जे जंबूद्वीपनो मध्य मेरु ठे, ते नवाणुं
 हजार योजन उंचो ठे, अने एक हजार योजन धर-
 तीमां ठे, सर्व मन्त्री लाख योजन उंचो ठे. तथा बीजा
 चार मेरु जे ठे, ते प्रत्येके एक हजार योजन जूमिमां
 ठे, अने त्र्याशी हजार योजन उंचा ठे ॥ २९ ॥

खंडाईगाढाए, दसदिं दारेदिं जंबुद्वीवस्स ॥

संघयणी समत्ता, रश्मि .

हरिजदसूरीदिं ॥ ३० ॥

गाथा ३० मीना छुटा नन्दना भयं.

खंडाईगाढाए-खंडाईआदिकनी
 गाथाए.

दसदिं-दस.

दारेदिं-दारे करीने

जंबुद्वीवस्स-जंबूद्वीपनी

संघयणी-संग्रहिणी

समत्ता-समाप्त भइ

रश्मि-रचना करी

हरिजदसूरीदिं-श्री हरिमद

हरिप.

सर्वे विपद्ययरा. समयवित्तस्मि मंदरविह्वल
 धरणिपले सु(उ)वगाढा, उस्मेहच-
 उत्तजायस्मि ॥ २९ ॥

गाथा २९. मीना लुटा शब्दना अर्थ.

सर्वे वि-सर्वे विपद्य.

पद्ययरा-पद्ययरा

समयवित्तस्मि-काल अने क्षेत्रमा

मंदरविह्वल-(संघ) मेरु विना

धरणिपले-पृथ्वीतलमा

उवगाढा-अवगाढा छे.

उस्मेह-उंचपणाथी

चउत्तजायस्मि-चाँदा भा

जेउ

विस्तारार्थ:-आ (नमयवित्तस्मि के०) स

त्रे. एउटै समय एउटै काल अने क्षेत्र ते अ

के जेमां मनुष्यनी वस्ती छे. तेमां मात्र (मंदिरा

के०) मंदिरविहीना एउटै पाच मेरु पर्वत

बाकी जेउला शाश्वता पद्ययरा के० पर्वताः

पर्वत छे. तेउला (सर्वे वि के०) सर्वे वि. एउ

एउ पोताना (उस्मेह चउत्तजायस्मि के०)

चउत्त जागे. एउटै उचाउना चाँदा भाग

(धरणिपले के०) पृथ्वीतल एउटै उत्तजाय

विस्तारार्थः—ए रीते (खंभाईगाहाए के०) खंभादि-
गाथायां, एटले “खंभा जोयणवासा० ” ए खांमु आ-
दिकनीबीजी गाथाए (दसहिं दारेहिं के०) दशमिछारैः,
एटले दश छारे करीने (जंबुद्दीवस्स के०) जंबूद्धीपस्य.
एटले जंबूद्धीपनी (संघयणी संमत्ता के०) संग्रहए
समाप्ता, एटले संग्रहिणी समाप्ता थइ, ते (हरिजद्रसूहिं
के०) हरिजद्रसूरिजिः, एटले श्रीहरिजद्रसूरि
(रइआ के०) रचिता, एटले रची ठे ॥ ३० ॥

॥ इति ब्रह्मसंग्रहिणी समाप्ता ॥

